

Motion till riksdagen 2020/21

av **Nooshi Dadgostar m.fl. (V)**

med anledning av prop. 2020/21:100 2021 års ekonomiska vårproposition

1 Sammanfattning

Coronapandemin har inneburit en drastisk och omvälvande förändring av tillvaron för de allra flesta människor. Hur länge coronaviruset kommer fortsätta att utgöra ett hot mot liv och hälsa är i dagsläget svårt att veta. För närvarande pågår dock vaccinationer mot covid-19, vilket gör att det ändå går att skönja ljuset i tunneln.

Coronakrisen har visat hur skört samhällets motståndskraft är på många områden. År av skattesänkningar har dränerat välfärden på resurser. Krisen har visat att när vi gör saker tillsammans står vi starkare än när vi gör saker var och en för sig. Besparingar och privatiseringar har lett till en underdimensionerad sjukvård och äldreomsorg, med brist på såväl personal som utrustning och skyddskläder. Inom hemtjänsten har privatiseringarna resulterat i låg bemanning, många timvikarier och hög personalomsättning – en kombination som under coronakrisen fått förödande effekter. Vi ser också hur krisen har blottlagt det svenska klassamhället. Många tjänstemän och akademiker kan skydda sig från smittan genom att jobba hemma, vilket sällan personer med arbetaryrken kan. Smittan har också drabbat vissa socialutsatta områden särskilt hårt.

Arbetslösheten ligger för närvarande på 8,8 procent, det är en lika hög arbetslöshet som när arbetslösheten toppade efter finanskrisen. Prognosen för de närmaste åren är också dystert. Nästa år beräknas arbetslösheten falla till 7,9 procent för att sedan ligga konstant på 7 procent under 2023 och 2024. Med en arbetslöshet som planar ut på 7

procent vid prognosperiodens slut förväntar man sig en ekonomisk vårproposition som stakar ut riktlinjer för ett massivt åtgärdsprogram för att få fart på ekonomin och pressa ned arbetslösheten. Den ekonomiska vårproposition och vårändringsbudgeten är dock tunn både på såväl konkreta förslag för innevarande år som större aviseringar för kommande år. Det enda regeringen kommer med är ett jobbprogram på 1,8 miljarder kronor. Det är långt ifrån tillräckligt i ett läge där den höga arbetslösheten förväntas bestå under lång tid. Regeringen borde ta tillfället i akt och sätta ett massivt investeringsprogram för klimatomställning, energieffektivisering, digitalisering, breda kunskapslyft, välfärdssatsningar och utbyggd infrastruktur.

Sverige behöver en nystart. Målet för Vänsterpartiet är tydligt: Full sysselsättning och jämlikhet ska nås med en lönedriven och långsiktigt hållbar tillväxt. Den kommer från starka och trygga löntagare samt ett samhälle som är villigt att göra betydande och nödvändiga investeringar. Det är hög tid att lämna gårdagens ekonomi bakom oss.

I den här motionen presenterar vi också en lång rad förslag för innevarande år för att hantera effekterna av pandemin, utöver det som regeringen har gjort. Vänsterpartiet står i huvudsak bakom de insatser regeringen hittills har presenterat och har även varit delaktiga i att förbättra dem.

Regeringens åtgärder med anledning av coronakrisen har syftat till att dels hantera smittspridningen och hälsoeffekterna av viruset, dels att motverka de ekonomiska effekterna när stora delar av ekonomin stängs ned. Totalt sett så efterfrågar dock Vänsterpartiet ett mer balanserat svar på den ekonomiska krisen. Företagen har fått stora omfattande stöd, och mer förväntas komma samtidigt som sjukvården, äldreomsorgen och Arbetsförmedlingen går på knäna p.g.a. otillräckliga resurser. Krispolitiken får inte bidra till ökade klyftor utan bör utformas så att den bidrar till ett mer robust och starkare samhälle.

Coronakrisen har synliggjort bristerna i hälso- och sjukvården samt äldreomsorgen. Vänsterpartiet menar att det krävs en omfattande upprustning och som ett första steg föreslår vi i denna motion satsningar motsvarande drygt 9 miljarder kronor. Vi vill bl.a. få bort de ofrivilligt delade turerna i äldreomsorgen och öka bemanningen inom såväl hälso- och sjukvården som äldreomsorgen. De som slitit hårt under pandemin inom dessa sektorer bör också belönas med extra semesterlön.

Krisen har även blottlagt brister i våra trygghetssystem. Vänsterpartiet menar att det behövs långsiktiga reformerna för att åtgärda dessa brister. Bland annat måste karensavdraget slopas på riktigt. För att möta pandemins mer akuta konsekvenser för de med minst marginaler föreslår vi tillfälliga extra utbetalningar till flera grupper, samt en

statlig hyresfond för att ingen ska behöva vräkas till följd av pandemin. Vi vill också öka satsningarna på arbetsmarknadspolitiska program för att fler ska kunna komma i arbete när arbetsmarknaden tar fart igen.

Vänsterpartiet föreslår också satsningar på studenter och doktorander på över 3 miljarder kronor. Bland annat på en skuldavskrivning för de inom högre studier som fått en sämre utbildning till följd av pandemin. Vi föreslår också flera satsningar på inom kultur- och fritidsområdet. Bland annat vill vi avsätta 500 miljoner kronor för att stärka möjligheterna till fritidsaktiviteter för barn och unga.

De omfattande ekonomiska satsningar som gjorts för att möta pandemins konsekvenser har utgjort en möjlighet till omställning i en mer klimat- och miljövänlig riktning. Tyvärr har regeringen inte tagit tillvara på den möjligheten. Vänsterpartiet föreslår i denna motion omfattande satsningar på över 8 miljarder kronor på järnväg, kollektivtrafik och annan infrastruktur som snabbar på omställningen till mer klimatvänliga transporter.

I motionen presenterar Vänsterpartiet också förslag för ökat stöd till lanthandel och gränshandel, till det lokala näringslivet och för att skapa fler arbetstillfällen genom stöd till vidareförädlingsprocesser.

2 Innehållsförteckning

1	Sammanfattning	1
2	Innehållsförteckning	3
3	Förslag till riksdagsbeslut	6
4	Coronapandemin	7
5	Det ekonomiska läget	7
5.1	Konjunkturläget	7
5.2	Utvecklingen på arbetsmarknaden	9
5.3	Ökad ojämlikhet	11
6	Vänsterpartiets syn på regeringens ekonomiska politik	13
7	Vänsterpartiets riktlinjer för den ekonomiska politiken	15
7.1	Ett pågående paradigmskifte	15
7.2	Finanspolitisk inriktning	17

7.3	Skattepolitiken	18
7.4	Medelfristiga mål för arbetsmarknaden	19
7.4.1	Arbetslösheten	21
7.4.2	Sysselsättningsgraden	21
7.4.3	Långtidsarbetslösheten	22
7.5	Politik för ökad jämlikhet	24
7.6	Omställning och utbildning	25
7.7	Klimatplan/grön omställning	25
7.8	En välfärd utan vinstintresse	27
7.9	Ett mer robust samhälle	28
7.10	Bort från marknadsskolan	29
7.11	Stärkta sociala försäkringar	30
7.11.1	Ekonomisk trygghet vid sjukdom	31
7.11.2	Pensioner som går att leva på	32
7.11.3	Ekonomisk trygghet för barnfamiljer	33
8	Vänsterpartiets förslag på budgetåtgärder för innevarande år	34
8.1	Äldreomsorg, hälso- och sjukvård	34
8.1.1	Börja rusta upp äldreomsorgen	35
8.1.2	Frivilligt med delade turer – betalt hela dagen	36
8.1.3	Bättre arbetsvillkor i hälso- och sjukvården	36
8.1.4	Extra semesterlön för anställda inom vården och äldreomsorgen	37
8.2	Sociala satsningar	37
8.2.1	Kvinnojourerna	38
8.2.2	Öka socialtjänstens närvaro i skolan	39
8.2.3	Fritid för barn och unga	39
8.2.4	Extra utbetalning till pensionärer, sjuka och arbetslösa	40
8.2.5	Extra utbetalning av flerbarnstillägg	41
8.3	Studenter och doktorander	41
8.3.1	Skuldavskrivning för studenter som drabbats av pandemin	42

8.3.2	Tillägg till studentkårerna	42
8.3.3	Stärk doktorandernas arbetsmiljö	42
8.4	Skärpta villkor för krisstöden	43
8.5	Investeringsstöd för samhällsfastigheter	44
8.6	Coronakrisen och internationell solidaritet	45
8.7	Coronakrisens påverkan på migrationspolitiken	46
8.8	Vaccinationer	48
8.8.1	TBE-vaccin	48
8.8.2	Pneumokockvaccin	49
8.9	Laga sjukförsäkringen	49
8.9.1	Höj bostadstillägget i sjuk- och aktivitetsersättningen	49
8.9.2	Pausade bedömningar i sjukförsäkringen	50
8.9.3	Slopade karensavdrag	50
8.9.4	Starkare skydd för behovsanställda	51
8.10	Arbetsmarknadspolitik	52
8.11	Krisstöd till kultur, idrott och fritid	53
8.11.1	Krisstöd folkhögskolan	53
8.11.2	Krisstöd friluftslivet	54
8.11.3	Krisstöd idrotten	54
8.11.4	Krisstöd kulturen	55
8.11.5	Krisstöd föreningslokaler	55
8.11.6	Hemslöjden	56
8.12	Bostäder och byggande	56
8.12.1	Statlig hyresfond	57
8.12.2	Stimulans för fler hyresrätter nu	58
8.13	Omställning för klimat och miljö	58
8.13.1	Öka takten för utbyggnad av laddinfrastruktur för elbilar	59
8.13.2	Verkställ planer för ett fossilfritt Sverige	59
8.13.3	Tidigarelägga investeringar i Inlandsbanan	60

8.13.4	Tidigarelägg järnvägsunderhåll	60
8.13.5	Anslagsstöd till Sjöfartfartsverket	61
8.13.6	Slopad banavgift för tågföretagen under 2021	61
8.13.7	Stöd till kollektivtrafiken	62
8.13.8	Utbildningssatsning järnväg	62
8.13.9	Höjd elbusspremie	62
8.13.10	Flexibel investeringspott för hållbara godstransportlösningar	63
8.13.11	Statlig finansiering av ERTMS-ombordutrustning	63
8.13.12	Öka investeringarna i nattågsfordon	63
8.13.13	Statligt solcellsstöd	64
8.13.14	Coronastöd till taxi	64
8.13.15	Skydd av de fjällnära skogarna	65
8.14	Satsningar på landsbygden	66
8.14.1	Stöd för bredband till landsbygden och bredbandsutbyggnad	67
8.14.2	Ge personalen chans att rädda nedläggningshotade företag	67
8.14.3	Fler arbetstillfällen genom stöd till vidareförädlingsprocessen	68
8.14.4	Stöd för lanthandeln/gränshandeln	69
8.14.5	Stöd till lokalt näringsliv	70
9	Bilaga 1	71

3 Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen godkänner förslaget till riktlinjer för den ekonomiska politiken och budgetpolitiken (avsnitt 7–8 i motionen).

4 Coronapandemin

Coronapandemin har inneburit en drastisk och omvälvande förändring av tillvaron för de allra flesta människor. Runtom i världen har olika insatser gjorts för att förhindra och stoppa virusets framfart och spridning, samtidigt som sjukvården kämpar med att vårda patienter som blivit svårt sjuka i covid-19. Hur länge coronaviruset kommer fortsätta att utgöra ett hot mot liv och hälsa är i dagsläget svårt att veta. För närvarande pågår dock utrullningen av corona-vaccinen, vilket gör att det ändå går att skönja ljuset i tunneln. Distributionen av de olika vaccinen är dock mycket ojämnt fördelat. Hittills har utvecklingsländerna endast fått en bråkdel av de distribuerade vaccinen. En låg vaccinationsgrad i den fattiga delen av världen ökar riskerna för att nya mutationer av viruset ska utvecklas, med svåra konsekvenser som följd. Även i Sverige har vaccinationstakten varierat både regionalt och lokalt till följd av bristande organisation. Oförmågan att kompensera för ojämlika strukturer har lett till att vaccinationsgraden är lägre bland de grupper som drabbats hårdast av pandemin.

Olika samhällsmodeller möter kriser på olika sätt. Ett robust samhälle med en stark välfärd som garanterar ekonomisk trygghet vid sjukdom och arbetslöshet, med en välfungerande och välfinansierad sjukvård och äldreomsorg är bättre rustat att möta såväl de direkta som de indirekta konsekvenserna av coronavirusets spridning. Sverige är bättre rustat än många andra länder. De senaste årtiondenas privatiseringar och nedskärningar i välfärden samt nedmonteringen av trygghetssystemen har dock avsevärt försämrat våra förutsättningar att hantera kriser och förändring som pandemier, klimatpåverkan eller större flyktingmottagande på ett bra och robust sätt. De ekonomiskt utsatta har blivit fler, samtidigt har den ekonomiska eliten fått det allt bättre i Sverige. Vi måste få en politik som omfördelar och utjämnar inkomstskillnader. Vi vill bygga ett starkare samhälle som klarar av att ta hand om sina invånare oavsett om krisen är global och drabbar oss alla eller om den är personlig och bara drabbar dig.

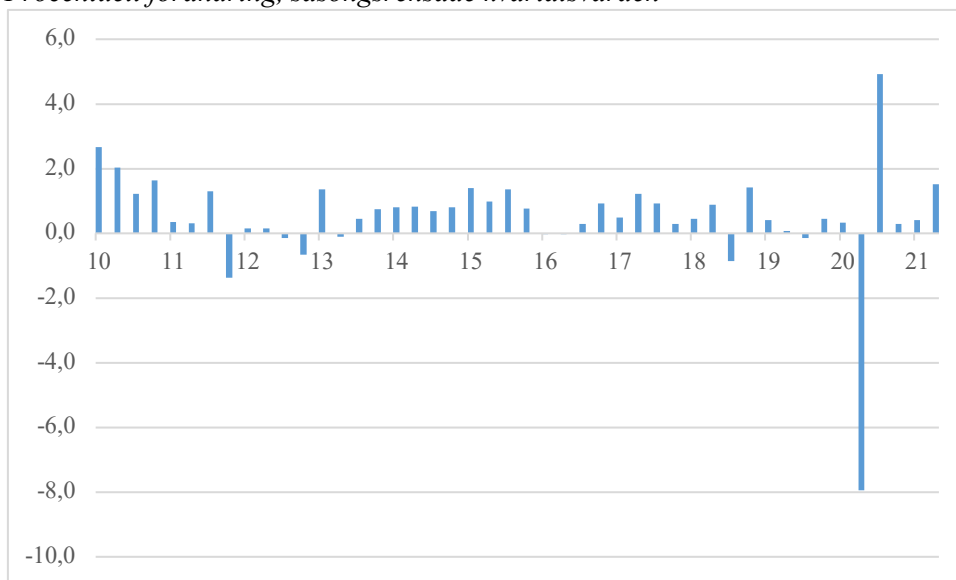
5 Det ekonomiska läget

5.1 Konjunkturläget

När ekonomierna stängde ned i samband med utbrotten av pandemin tvärstannade tillväxten. I Sverige föll BNP med hela 8 procent under det andra kvartalet. Under sommaren minskade smittspridningen i snabb takt och ekonomin studsade tillbaka. En

andra våg av smittspridningen fick tillväxten att sakta in under hösten och vintern. Smittspridningen har varit fortsatt hög under inledningen av året, men väntas minska när vädret blir varmare och allt fler blir vaccinerade.

Figur 1 Svensk BNP-tillväxt, 2010-2021 (Q2)
Procentuell förändring, säsongrensade kvartalsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet (Konjunkturläget mars 2021)

Konjunkturbarometern, som mäter stämningläget i den svenska ekonomin, tyder dock på att tillväxten håller på att ta fart igen. Men stämningläget är tudelat. Det är i tillverkningsindustrin som optimismen är stor. Där ligger konfidensindikatorn¹ en bra bit över det historiska genomsnittet. Stämningläget i övriga sektorer i näringslivet ligger något under det historiska genomsnittet, se tabell 1 nedan. I dagsläget hålls industriproduktion dock tillbaka något p.g.a. den globala bristen på halvledare och containerfrakt, vilket hämmar BNP-tillväxten något under de två första kvartalen.

Tabell 1 Indikatorer i Konjunkturbarometern

Index medelvärde = 100

	jan-21	feb-21	mar-21
<i>Barometerindikatorn</i>	100,9	103,8	105,3
<i>Konfidensindikatorer</i>			
Tillverkningsindustrin	113,8	114,9	117,7
Bygg- & anläggning	95,1	95,4	96,6
Detaljhandeln	96,5	99,9	96,7
Tjänstesektorn	90,7	94,8	95,4
Hushåll	94,1	97,1	97,1

¹ Konfidensindikatorn mäter stämningläget i olika delsektorer.

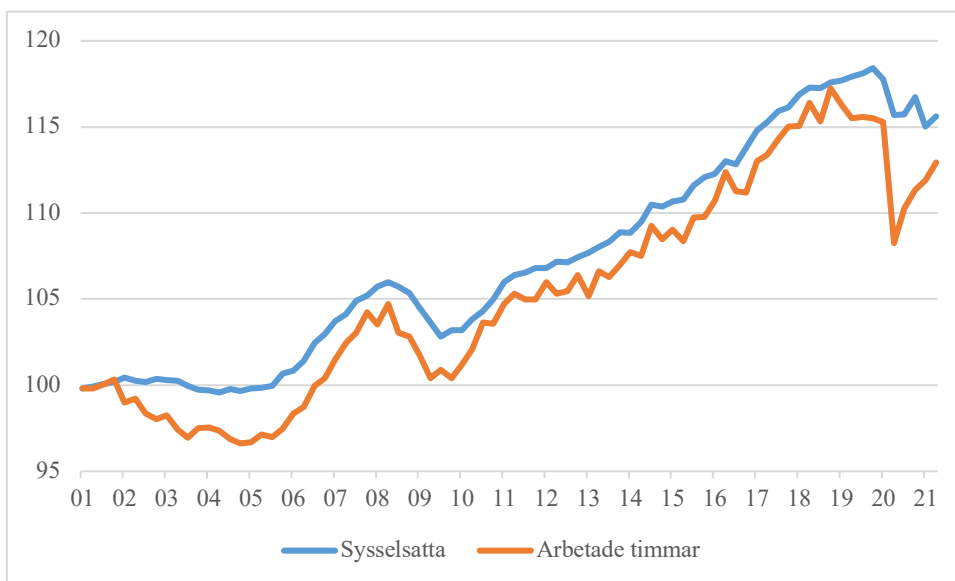
Den ekonomiska utvecklingen i omvärlden liknar den svenska och följer i mångt och mycket hur smittspridningen utvecklas. Som svar på de ekonomiska effekterna av pandemin har USA bedrivit en mycket expansiv finanspolitik. I mars beslutas om ytterligare finanspolitiska stimulanser, som motsvarar ca 10 procent av BNP. Till det ska läggas att det i skrivande stund pågår arbete och förhandlingar om ett större infrastrukturpaket. Förväntningar om hög tillväxt och minskad arbetslöshet har bidragit till att driva upp de långa marknadsräntorna. Samtidigt har den starka industrikonjunkturen pressat upp råvarupriserna, vilket i ett senare led kommer att slå på konsumentpriserna. Detta har sammantaget lett till en diskussion om inflationen är på väg tillbaka. De flesta centralbanker tar än så länge de stigande inflationsimpulserna med ro och har inga planer på att strama åt penningpolitiken i närtid. Den amerikanska centralbanken Federal Reserve har därtill antagit en ny policy som innebär att de siktar på att inflationen *i genomsnitt* ska vara kring 2 procent, och eftersom inflationen under lång tid legat en bra bit under 2 procent siktar de nu på att låta inflationen överstiga 2 procent innan de påbörjar någon större åtstramning av penningpolitiken.

5.2 Utvecklingen på arbetsmarknaden

Antalet arbetade timmar rasade förra våren när pandemin slog till när många företag tvingades begränsa sin verksamhet. Sysselsättningen hölls uppe, bl.a. p.g.a. att företagen hade möjlighet att kortidspermittera sina anställda. Som ett resultat av detta ökade antalet timmar mer än sysselsättningen när ekonomin sedan tog fart under sommaren (se figur 2 nedan). Antalet arbetade timmar väntas öka även under det första kvartalet i år, samtidigt som sysselsättningen beräknas falla rejält. Anledningen till att sysselsättningen beräknas falla beror dock inte på den underliggande utvecklingen, utan på att SCB med start i januari har bytt metod för arbetsmarknadsundersökningarna. Metodbytet innebär att färre personer räknas som sysselsatta och i arbetskraften (den uppmätta arbetslösheten bedöms dock inte påverkas i någon större utsträckning av metodbytet).

Figur 2 Sysselsatta och arbetade timmar

Index 2001=100, säsongrensade kvartalsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet (Konjunkturläget mars 2021)

Sammantaget har pandemin slagit hårt på arbetsmarknaden. Den säsongrensade arbetslösheten ligger för närvarande på 8,8 procent, vilket är i paritet med nivåerna under finanskrisen 2008-2009. Särskilt allvarligt är att antalet långtidsarbetslösa har ökat med 27 procent på ett år.²

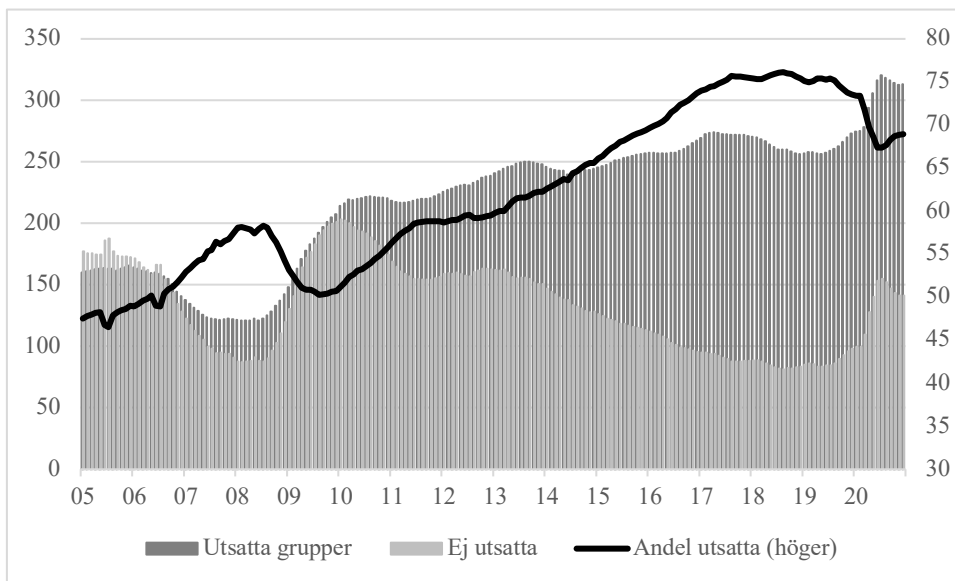
En långsiktig trend på arbetsmarknaden är att en ökande andel av de arbetslösa tillhör någon av dem som arbetsförmedlingen kallar för ”utsatta grupper” (se figur 3 nedan). Med utsatta grupper avses grupper som har en lägre genomsnittlig chans att få arbete.³ När arbetslösheten steg snabbt vid pandemins utbrott sjönk arbetslösheten för dessa grupper, mätt som andel av den totala arbetslösheten. Den ökade arbetslösheten under pandemin drabbade alltså grupper med en förhållandevis stark ställning på arbetsmarknaden i relativt stor omfattning. När nu arbetsmarknaden stärks går jobben i första hand till de med en ganska stark ställning på arbetsmarknaden, vilket leder till att de utsatta gruppernas andel av den totala arbetslösheten ökar igen. Detta är ett mönster som också gällde under åren 2008-2011 i samband med finanskrisen.

Figur 3 Inskrivna arbetslösa vid Arbetsförmedlingen

Tusental respektive procent, säsongrensade månadsvärden

² Med långtidsarbetslösa avses här personer som är inskrivna som öppet arbetslösa eller sökande i program hos arbetsförmedlingen i mer än 6 månader.

³ Till dessa hör; utomeuropeiskt födda, de som har en funktionsnedsättning, arbetssökande med högst förgymnasial utbildning och personer över 55 år.

Källa: Konjunkturinstitutet (Konjunkturläget mars 2021)

5.3 Ökad ojämlikhet

Den ekonomiska ojämlikheten har ökat i de flesta västländer under de senaste 30-40 åren. Sverige är inget undantag, tvärtom. Faktum är att Sverige är det OECD-land, jämte Nya Zeeland, där den ekonomiska ojämlikheten ökat mest sedan mitten av 1980-talet. En viktig orsak till de ökade klyftorna är hur det svenska skattesystemet utvecklats. Sverige har gått från att vara ett av de länder vars skattesystem omfördelar mest till att ha det minst omfördelande skattesystemet inom EU:s kärnländer.⁴ Sverige hör till ett av få OECD-länder som varken har en förmögenhetsskatt, arvs- och gåvoskatt eller en fastighetsskatt som är kopplad till bostadens (fulla) värde. Skattekvoten har sänkts från 49,8 procent 1990 till 42,9 procent 2020, vilket motsvarar ca 330 miljarder kronor i minskade skatteinkomster varje år.

En annan central faktor bakom den växande ojämlikheten är kapitalinkomsternas utveckling och fördelning. Inkomsterna från kapital har ökat markant sedan mitten 1990-talet och uppgick 2018 till drygt 350 miljarder kronor, och eftersom fördelningen av kapitalinkomsterna är mycket ojämn har det lett till ökade klyftor.⁵ I figuren nedan visas kapitalinkomsterna per percentil som andel av hushållens totala inkomster av kapital. Som framgår av diagrammet är kapitalinkomsterna i Sverige starkt koncentrerade till de delar av befolkningen med de högsta inkomsterna. Av de totala

⁴ Verbist, G & Figari, F. (2014), "The redistributive effect and progressivity of taxes revisited: An International Comparison across the European Union", EUROMOD Working Paper No. EM 6/14. Studien har 1999 och 2008 som jämförelseår. Med EU:s kärnländer avses de 15 länder som ingick i EU 1998.

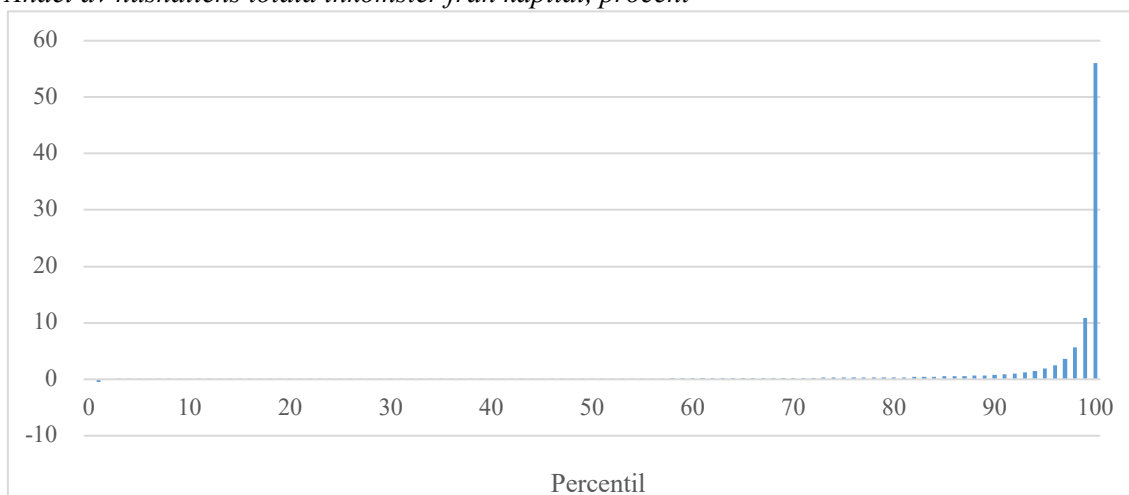
⁵ SCB (Inkomster och skatter).

kapitalinkomsterna gick 56 procent till den hundradelen av befolkningen med de högsta inkomsterna.⁶ I Konjunkturrådets (SNS) rapport för 2018 görs bedömningen att ungefär hälften av de ökade klyftorna sedan 1995 kan härledas till kapitalinkomsterna.

Kapitalinkomsterna är också ojämnt fördelade mellan kvinnor och män, där kvinnors andel av de totala kapitalinkomsterna uppgår till ca 30 procent.⁷

Figur 4 Inkomst av kapital per percentil, 2018

Andel av hushållens totala inkomster från kapital, procent

Källa: SCB (Inkomster och skatter)

Inkomstutvecklingen i den nedre delen av inkomstfördelningen förklarar också en del av den ökade ojämlikheten. I dessa inkomstskikt utgör transfereringarna en större andel av inkomsten än i de högre inkomstskikten. Tabellen nedan är från Långtidsutredningen 2019 och visar förändringen av ersättningen i ett urval av transfereringssystem mellan 1995 och 2017 i relation till förändringen i dels prisindex (KPI), dels inkomstindex. Ett värde på t.ex. 0,8 i förhållande till inkomstindexet visar att ersättningen minskat med 20 procent i relation till den allmänna inkomstutvecklingen. Som framgår av tabellen har ersättningen i de flesta transfereringssystem utvecklats svagare än inkomstindex. Urholkningen av ersättningssystemen har bidragit till de ökade inkomstskillnaderna.

Tabell 2 Förändringen av ersättningen i ett urval av transfereringssystem 1995-2017

⁶ SCB.

⁷ Ownershift (2019), "Vem äger Sverige?".

	Förändring i förhållande till prisindex (KPI)	Förändring i förhållande till inkomstindex
Lägsta dagersättning i arbetslöshetsförsäkringen	1,2	0,8
Högsta dagersättning i arbetslöshetsförsäkringen	1,3	0,9
Sjukpenning, tak	1,0	0,7
Föräldraförsäkring, tak	1,3	0,9
Föräldraförsäkring, grundnivå ¹⁾	1,6	1,1
Föräldraförsäkring, lägstnivå ²⁾	2,3	1,6
Garantipension ³⁾	1,0	0,8
Sjukersättning, garantinivå ²⁾	1,0	0,8
Barnbidrag, grundbelopp	1,1	0,8
Ekonomiskt bistånd ⁴⁾	1,2	0,9
Studiemedel ⁵⁾	1,2	0,9

¹⁾ Avser 2002–2017. ²⁾ Lägstnivån likställs med de garantidagar som fanns före 2002. ³⁾ Avser 2003–2017. ⁴⁾ Avser 1998–2017, ekonomiskt bistånd för en ensamstående förälder med två barn 11–14 år. ⁵⁾ Avser 1999–2017.

Källa: LU2019, SOU 2019:65

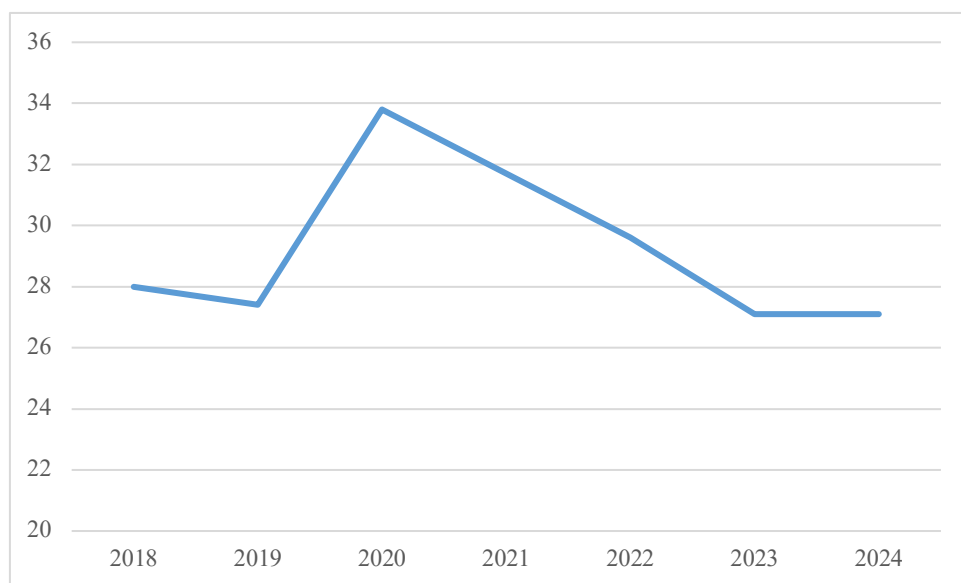
6 Vänsterpartiets syn på regeringens ekonomiska politik

De flesta bedömare är överens att Sverige var dåligt rustat när pandemin bröt ut i början av förra året. Det handlade dels om det uppenbara i form av brist på skyddsutrustning, ventilatorer och annan medicinteknik. Men det blev också tydligt att år av nedskärningar innebar en underbemannad äldreomsorg, sjukvård och hemtjänst med alltför små marginaler för att klara av den ökade belastning som pandemin inneburit. När man nu kan börja skönja slutet på pandemin borde det vara en självklarhet att bygga ett starkare Sverige. Det handlar dels om att rusta upp välfärden, men också om en politik för full sysselsättning och klimatomställning. För att lyckas med detta kommer det krävas betydande insatser från statens sida i form av mer resurser till välfärden och stora investeringar i infrastruktur, energiomställning, miljöteknik, bostäder m.m. Samtidigt är de flesta överens om att såväl polisen som försvarsmakten behöver förstärkas.

I figuren nedan visas utgiftstaket för staten som andel av potentiell BNP mellan 2018-2024. Regeringen har höjt utgiftstaken för 2020-2022 av finanspolitiska skäl, som ett resultat av pandemin. För 2023 och 2024 är dock utgiftstaken nere på nivåer som understiger nivåerna innan pandemin. Detta är oroande och anmärkningsvärt för det innebär i praktiken att det blir omöjligt för regeringen att få plats med de resurstillskott

till välfärden och de klimatinvesteringar som krävs för att bygga ett starkare och mer robust Sverige.

Figur 5 Utgiftstaken 2018-2024, % av potentiell BNP

Källa: VP21 och VP20.

Den säsongrensade arbetslösheten är för närvarande 8,8 procent, och regeringens prognos för helåret ligger på 8,7 procent. Det är en lika hög arbetslöshet som när arbetslösheten toppade efter finanskrisen. Prognosen för de närmaste åren är också dystert. Nästa år beräknas arbetslösheten falla till 7,9 procent för att sedan ligga konstant på 7 procent under 2023 och 2024. Med en arbetslöshet som planar ut på 7 procent vid prognosperiodens slut förväntar man sig en ekonomisk vårproposition som stakar ut riktlinjer för ett massivt åtgärdsprogram för att få fart på ekonomin och pressa ned arbetslösheten. Den ekonomiska vårproposition och vårändringsbudgeten är dock tunn både på såväl konkreta förslag för innevarande år som större aviseringar för kommande år. Det enda regeringen kommer med är ett jobbprogram på 1,8 miljarder kronor. Det är långt ifrån tillräckligt i ett läge där den höga arbetslösheten förväntas bestå under lång tid. Regeringen borde, likt Biden-administrationen, ta tillfället i akt och sätta ett massivt investeringsprogram för klimatomställning, energieffektivisering, digitalisering, breda kunskapslyft, välfärdssatsningar och utbyggd infrastruktur.

Den ekonomiska vårpropositionen innehåller en fördelningspolitisk redogörelse. Den är en utmärkt beskrivning av hur inkomstfördelningen utvecklats i Sverige under de senaste 25 år. Som vi konstaterade i avsnitt 5.3 är Sverige det land inom OECD-området där de ekonomiska klyftorna ökat mest. Det finns många mått som beskriver denna utveckling. 1995 hade den översta procenten i inkomstfördelning i

genomsnitt en inkomst som motsvarade 441 procent av medianinkomsten i hela befolkningen. 2019 hade denna andel vuxit till 1 021 procent. Det som framför allt drivit på utvecklingen är stigande kapitalvinster och utdelningar från fåmansbolag i de översta inkomstskikten. Närmare 70 procent av kapitalvinsterna erhålls av den hundradelen med de högsta inkomsterna.

Hur ojämlikheten ser ut och vad som driver den är med andra ord ingen okänd materia för regeringen. Regeringen pratar också gärna om att de vill minska de ekonomiska klyftorna. Finansministern brukar ha ett årligt utspel i Dagens Industri om att kapitalskatterna borde höjas. Dessvärre stannar det hela vid prat och utspel. Nu har en stor del av mandatperioden förlupit, och den i januariavtalet utlovade skattereformen som ”ska utjämna dagens växande ekonomiska klyftor lyser fortfarande med sin frånvaro. I stället för en skattereform som minskar klyftorna har regeringen med sin politik aktivt bidragit till att ojämlikheten ökat ytterligare, bl.a. genom att sänka skatten för höginkomsttagare.

Sverige behöver en radikal omläggning av den ekonomiska politiken. En politik som prioriterar full sysselsättning, klimatomställning och ökad jämlikhet framför orättfärdiga och ineffektiva skattesänkningar.

7 Vänsterpartiets riktlinjer för den ekonomiska politiken

7.1 Ett pågående paradigmskifte

Den ekonomiska nyliberala doktrinen som växte sig stark under 1970- och 80-talet byggde, mycket förenklat, på tre huvudsakliga föreställningar. Den första är att när ersättningen i arbetslöshets- och sjukförsäkringen faller så ska viljan att arbeta öka, vilket ska leda till att arbetslösheten minskar. Den andra att när de med högst inkomster får en större del av kakan genom skattesänkningar så ska det leda till innovationer, ökade investeringar och hög produktivitet. Den tredje att staten bör agera och reglera så lite som möjligt på olika marknader. Efter finanskrisen 2008-2009 började många av dess tidigare tillskyndare, som t.ex. IMF och OECD, att kritisera den nyliberala politiken. I en rapport från 2014, utgiven av OECD, konstaterade författarna inte bara att jämlikhet inte var skadlig för den ekonomiska tillväxten, utan tvärtom; jämlikhet gynnar

den ekonomiska tillväxten.⁸ Den förda ekonomiska politiken under 2008-2010 innebar också en renässans för keynesiansk finanspolitik, dvs. att staten bör stimulera efterfrågan i ekonomiska kriser. IMF:s dåvarande chefsekonom Oliver Blanchard konstaterade bl.a. att man grovt hade underskattat effekterna av finanspolitiska stimulanser.⁹ Innebörden av detta var bl.a. insikten att åtstramningar som görs i syfte att minska skuldsättningen ibland kan vara kontraproduktiva.¹⁰

I en omtalad och nyligen publicerad studie från London School of Economics har forskarna Hope, D och Limberg, J analyserat effekterna av sänkta skatter på höga inkomster.¹¹ Studien kommer, föga förvånande, fram till att skattesänkningar för de rika ökar den ekonomiska ojämlikheten utan att nämnvärt påverka arbetslösheten eller den ekonomiska tillväxten.

Klimatförändringarna har drivit på paradigmskiftet bort från de nyliberala dogmerna. Klimatkrisen är ett gigantiskt marknadsmisslyckande som hotar förutsättningarna för mänskligt liv på jorden. Den enorma utmaning klimatkrisen innebär kräver att staten måste ta ett större ansvar i form av regleringar och investeringar.

På samma sätt har den pågående pandemin visat hur skört samhällets motståndskraft är på många områden. År av skattesänkningar har dränerat välfärden på resurser. Krisen har visat att när vi göra saker tillsammans står vi starkare än när vi gör saker var och en för sig. Nedskärningar och privatiseringar har lett till en underdimensionerad sjukvård och äldreomsorg, med brist på såväl personal som utrustning och skyddskläder. Den nuvarande chefen för IMF konstaterar att pandemin har gjort att vi alla vill gå tillbaka till hur ekonomin fungerade före pandemin, men "[...] vi kan inte – vi borde inte – gå tillbaka till gårdagens ekonomi med långsam produktivitetstillväxt, stor ojämlikhet och en förvärrad klimatkris".¹²

Sverige behöver en nystart. Målet för Vänsterpartiet är tydligt: Full sysselsättning och jämlikhet ska nås med en lönedriven och långsiktigt hållbar tillväxt. Den kommer

⁸ Cingano, F. (2014), "Trends in Income Inequality and its Impact on Economic Growth". OECD Social, Employment and Migration Working Papers, No. 163, OECD Publishing.

⁹ IMF (2012), "Coping with High Debt and Sluggish Growth, World Economic Outlook, October 2012".

¹⁰ I Carlén, S och C Persson (2017), "Är det möjligt att nå arbetslöshetsmålet", Tankeverksamheten inom arbetarrörelsen i Göteborg, ges en bra översikt över hur internationella organisationer som IMF och OECD bytt fot i den ekonomiska politiken.

¹¹ Hope, D och J, Limberg (2020), "The Economic Consequences of Major Tax Cuts for the Rich", London School of Economics.

¹² IMF (2020), "Policies for People – Straight talk Kristalina Georgieva".

från starka och trygga löntagare samt ett samhälle som är villigt att göra betydande och nödvändiga investeringar. Det är hög tid att lämna gårdagens ekonomi bakom oss.

7.2 Finanspolitisk inriktning

De ekonomiska konsekvenserna av coronapandemin är stora. Mest oroande är utvecklingen på arbetsmarknaden. Arbetslösheten har ökat med ca 90 000 personer sedan starten på pandemin och ligger nu på ca 8,8 procent (i säsongsrensade termer), vilket är i paritet med de högsta siffrorna under finanskrisen 2008-2009. Stora uppgångar i arbetslösheten riskerar att få långsiktiga effekter när personer hamnar i långtidsarbetslöshet som är svår att ta sig ur. Dessvärre ser vi redan tydliga tecken på en sådan utveckling. Antalet personer som varit inskrivna som öppet arbetslösa eller sökande i program hos arbetsförmedlingen i mer än 6 månader har på 1 år ökat med ca 27 procent. All politik måste därför nu inriktas på att så snabbt som möjligt vända utvecklingen på arbetsmarknaden och pressa tillbaka arbetslösheten. Finanspolitiken bör därför vara expansiv under flera år framöver. Arbetsförmedlingen måste få mer resurser så att de kan erbjuda en fullgod närvaro i hela landet och dess möjligheter att anvisa arbetslösa till studier inom det reguljära utbildningssystemet – med bibehållen arbetsmarknadspolitisk ersättning – måste utökas.

Finanspolitiken bör också inriktas på stora offentliga investeringar. Det saknas inte arbetsuppgifter. Vi behöver investera i infrastruktur, energieffektivisering och ny teknik för att ställa om ekonomin så att vi når våra klimatmål. Staten måste ta ett större ansvar för att industrin och övriga samhället ska kunna ställa om. Det handlar om investeringar och regleringar och att ”göra det lätt att göra rätt” för ekonomins olika aktörer.

Bostadsbristen i storstäderna måste byggas bort och inom välfärden finns stora eftersatta behov. Dessa investeringar håller uppe efterfrågan samtidigt som de stärker Sveriges långsiktiga tillväxtförutsättningar. Genom offentliga investeringar i infrastruktur, exempelvis i form av ökat banunderhåll och nya järnvägsspår, förbättras näringslivets transporter samtidigt som miljöpåverkan kan minska. Genom investeringar i utbildning och forskning får näringslivet tillgång till kvalificerad arbetskraft med rätt utbildning och kan vidareutveckla nya produkter och tjänster. Investeringar i nya bostäder bidrar till att skapa bättre förutsättningar för folk att flytta dit jobben finns och ökar företagets möjligheter att rekrytera den kompetens som efterfrågas.

Gemensamt finansierade tjänster som utbildning och sjukvård som är lika för alla är helt avgörande för ett jämlikt samhälle och för att personer från olika ekonomiska och

sociala bakgrunder ska kunna få någorlunda lika möjligheter till studier och arbete. Väl fungerande välfärdstjänster är också avgörande för ett jämställt samhälle. Om de gemensamma omsorgstjänsterna inte byggs ut i takt med ökande behov kommer i stället behovet av oavlönat omsorgsarbete fortsätta öka. All erfarenhet visar att det i praktiken främst innebär minskat utrymme för avlönat arbete för kvinnor. Välfärden står nu inför stora utmaningar. Pandemin har resulterat i att en vårdskuld håller på att byggas upp. Konjunkturinstitutet beräknar att kommunsektorn behöver tillföras 40-45 miljarder kronor fram till 2024 enbart för att kommuner och regioner ska klara av att möta de kostnadsökningar som följer av den demografiska utvecklingen. Vänsterpartiet kommer att prioritera resurser till välfärden i det fortsatta budgetarbetet. I vår höstbudgetmotion kommer vi ge besked om exakta nivåer för de kommande åren. Vidare står kommuner och regioner inför ett mycket stort rekryteringsbehov. För att kommunsektorn ska lyckas med sin personalförsörjning krävs både stora utbildningssatsningar och betydande ansträngningar för att öka välfärdssektorns attraktivitet. Centralt i det sammanhanget är också att göra utbildningarna till välfärdens olika yrken mer attraktiva.

7.3 Skattepolitiken

Målsättningen med Vänsterpartiets skattepolitik är att trygga välfärden, öka jämlikheten, få fler människor i arbete och skapa förutsättningar för en hållbar utveckling. En hög sysselsättning är en förutsättning för att få resurser till den offentligt finansierade välfärden. Skatt ska betalas efter bärkraft och fördelas efter behov. Skatteflykt och skattebrott ska bekämpas kraftfullt och principen om lika skatt vid lika inkomst ska återupprättas. Regeringens krisåtgärder har gynnat storföretagen och kapitalägande. Vid utformningen av skattepolitiken efter krisens akuta fas måste de som gynnats av krispolitiken vara med och finansiera nödvändiga satsningar på välfärden och den gröna omställningen av ekonomin som snabbt måste till för att möta klimatkrisen.

I dag är skattesystemet riggat för de rika. Faktum är att Sverige är det land inom EU:s kärnländer som har det minst omfördelade skattesystemet.¹³ Sverige hör till de få länder inom OECD som varken har förmögenhetsskatt, arvsskatt, gåvoskatt eller en

¹³ Verbist, G & Figari, F. (2014), "The redistributive effect and progressivity of taxes revisited: An International Comparison across the European Union", EUROMOD Working Paper No. EM 6/14. Studien har 1999 och 2008 som jämförelseår. Med EU:s kärnländer avses de 15 länder som ingick i EU 1998.

fastighetsskatt som är kopplad till fastighetens fulla värde. I dag är det ofta så att små lokala företag betalar mer i skatt än stora vinstrika multinationella företag. Det är inte rimligt. Företagsbeskattningen behöver ändras och regelverket mot skatteflykt skärpas.

Det samlade skatteuttaget behöver höjas för att stärka välfärden och för investeringar i klimatomställning. Framför allt är det skatten på stora förmögenheter, stora arv och gåvor samt kapitalinkomster som behöver höjas.

De svenska inkomstskatterna behöver reformeras. Principen om lika skatt på lika inkomst ska återupprättas. Skatten för låg- och medelinkomsttagare ska sänkas samtidigt som skatten på stora inkomster höjs.

7.4 Medelfristiga mål för arbetsmarknaden

Ett av de övergripande målen för Vänsterpartiets ekonomiska politik är full sysselsättning. Arbetet utgör basen för välfärd och ekonomiskt välstånd och ger möjlighet till delaktighet i samhällslivet. Egen försörjning är därtill grunden för personlig frihet och självständighet. Hög arbetslöshet innebär ökad makt för kapitalet på de arbetandes bekostnad. Under hot om uppsägningar kan reallöner pressas ned, arbetsförhållandena försämrats och anställningstryggheten luckras upp.

Med full sysselsättning menar vi att alla som vill och kan arbeta ska ha ett jobb. Det finns ingen allmän och siffersatt definition av full sysselsättning. Genom att studera hur arbetslösheten historiskt varierat i Sverige, samt i andra länder och för vissa grupper på arbetsmarknaden har LO kommit fram till att det är möjligt att pressa ned arbetslösheten till omkring 3 procent. Samtidigt varierar naturligtvis arbetslösheten med konjunkturen, varvid LO anger ett intervall på 2-4 procent som definition av full sysselsättning.¹⁴

För närvarande uppgår arbetslösheten till 8,8 procent (15-74 år). Det är en lika hög arbetslöshet som efter finanskrisen och är ett ohyggligt slöseri med mänskliga resurser. Vänsterpartiet menar att all kraft i den ekonomiska politiken nu måste läggas på att pressa tillbaka arbetslösheten och öka sysselsättningen. För att sysselsättningspolitiken ska få tillräcklig tyngd i det politiska arbetet föreslår Vänsterpartiet att särskilda sysselsättningsplaner fogas till det finanspolitiska ramverket. Regeringen bör till riksdagen två gånger per år redovisa planer för hur de avser öka sysselsättningen och minska arbetslösheten. Sysselsättningsplanerna bör innehålla medelfristiga mål för arbetsmarknaden. I likhet med resonemang som Lars Calmfors för i rapporten

¹⁴ LO (2016), ”Vägen till full sysselsättning och rättvisa löner”

”Avgörande mål – en ESO-rapport om sysselsättningspolitiska målformuleringar” (2020) anser vi att målen bör vara väldefinierade, enkla och transparenta.

Ett mål för arbetslösheten är naturligt då det finns en tydlig koppling till det långsiktiga målet om full sysselsättning. Men att enbart ha ett mål för arbetslösheten riskerar att föra in politiken på fel spår. Arbetslösheten anges ofta som ett procenttal. Det man då mäter är antalet arbetslösa som andel av arbetskraften. Man kan beskriva arbetskraften som summan av de personer som har ett arbete och de som aktivt söker efter ett arbete, dvs. de som står till arbetsmarknadens förfogande. Detta innebär att om arbetskraften minskar, allt annat lika, så minskar arbetslösheten. Arbetskraften kan t.ex. minska om långtidsarbetslösa ger upp och slutar att söka jobb och anmäla sig till arbetsförmedlingen. Detta är naturligtvis något negativt både för individen och samhället, samtidigt som den uppmätta arbetslösheten faller. Omvänt kan arbetslösheten öka utan att sysselsättningen minskar. Detta kan ske om antalet personer i arbetskraften plötsligt ökar kraftigt, t.ex. som ett resultat av att många nyanlända träder in på arbetsmarknaden. Detta talar sammantaget för att ett mål för arbetslösheten behöver kompletteras med ett mål för sysselsättningen. Ett vanligt förekommande mått är sysselsättningsgraden. Det mäter antalet sysselsatta inom ett visst åldersspann som andel av befolkningen i samma ålderskategori. Fördelen med detta mått är att det inte påverkas av förändringar i arbetskraften på samma sätt som arbetslösheten. Mot denna bakgrund föreslår vi också att det införs ett mål för sysselsättningsgraden.

Vänsterpartiet föreslår också att dessa båda mål för arbetsmarknaden kompletteras med ett mål för långtidsarbetslösheten. I ett totalt mått på arbetslösheten ingår både kortare och längre arbetslöshet. All arbetslöshet som är längre än några månader är förvisso av ondo, men långtidsarbetslösheten är ett särskilt gissel. Långvarig arbetslöshet påverkar jobbchanserna negativt och ju längre arbetslöshet desto större blir de negativa effekterna på den arbetslöses inkomster, välmående och hälsa. Alla människor behöver känna att de behövs och är delaktiga i samhället.

Det finns olika mått på långtidsarbetslösheten, där 6 månader och 1 år de vanligaste. I vårt medelfristiga mål för arbetsmarknaden definierar vi långtidsarbetslöshet som arbetslöshet längre än 6 månader.

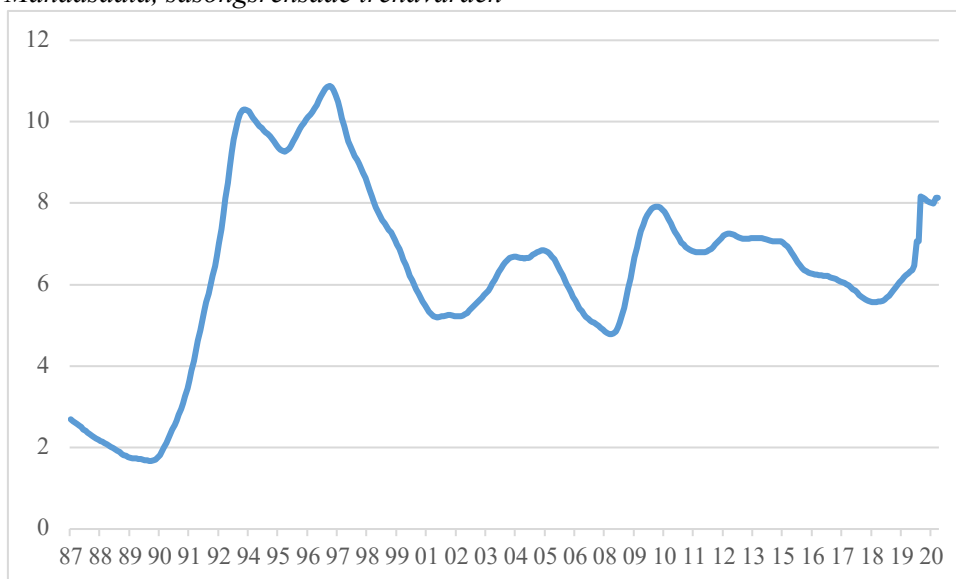
De officiella arbetsmarknadsmåtten i Sverige gäller för åldern 15-74 år. Fördelen med denna ålderskategori är att det just är det officiella måttet och gäller för alla EU-länder. Vi tycker dock att denna ålderskategori inte är så lämplig, främst för att vi anser att personer 15-19 år i första hand bör utbilda sig. Sedan ser vi inget egenvärde i en hög sysselsättning för personer över 70 år. Mot bakgrund av detta föreslår

Vänsterpartiet att de medelfristiga målen för arbetsmarknaden baseras på åldersgruppen 20-64 år.¹⁵ Vänsterpartiet föreslår också att tidshorizonten sätts till 4 år, vilket ger regeringen och riksdagen god tid att styra in politiken mot ökad sysselsättning.

7.4.1 Arbetslösheten

Figur 6 Arbetslöshet, 20-64 år, 1987-2021 (feb)

Månadsdata, säsongrensade trendvärden

Källa: SCB (AKU)

I diagrammen ovan visas utvecklingen av arbetslösheten 1987-2021. Som framgår av diagrammet har arbetslösheten efter den svåra ekonomiska krisen i början av 1990-talet aldrig kommit ned till de nivåer kring 2-3 procent som ofta rådde innan krisen. Sedan början av 2000-talet syns ingen tydlig trend, utan arbetslösheten har varierat med konjunkturen och ofta legat på 5-7 procent.

Medelfristigt mål:

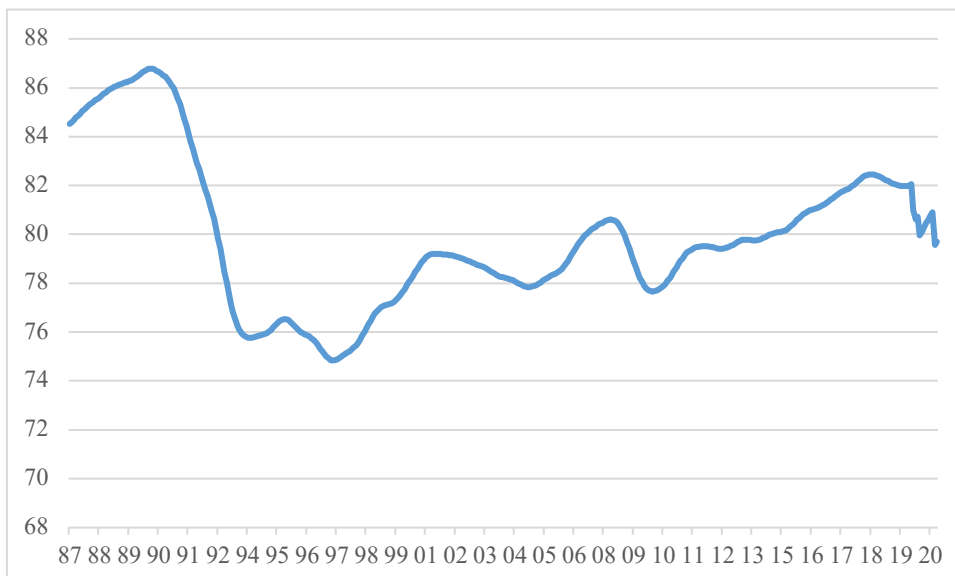
Arbetslösheten ska pressas ned under 4 procent.

7.4.2 Sysselsättningsgraden

Figur 7 Sysselsättningsgrad, 20-64 år, 1987-2021 (feb)

Månadsdata, säsongrensade trendvärden

¹⁵ Anledningen till att just 64 år används som övre gräns för kategorin är för att SCB har detta som en ålderskategori i sin statistik. Annars kanske 65 eller 66 år hade varit en lämpligare övre gräns för ålderskategorin.

Källa: SCB (AKU)

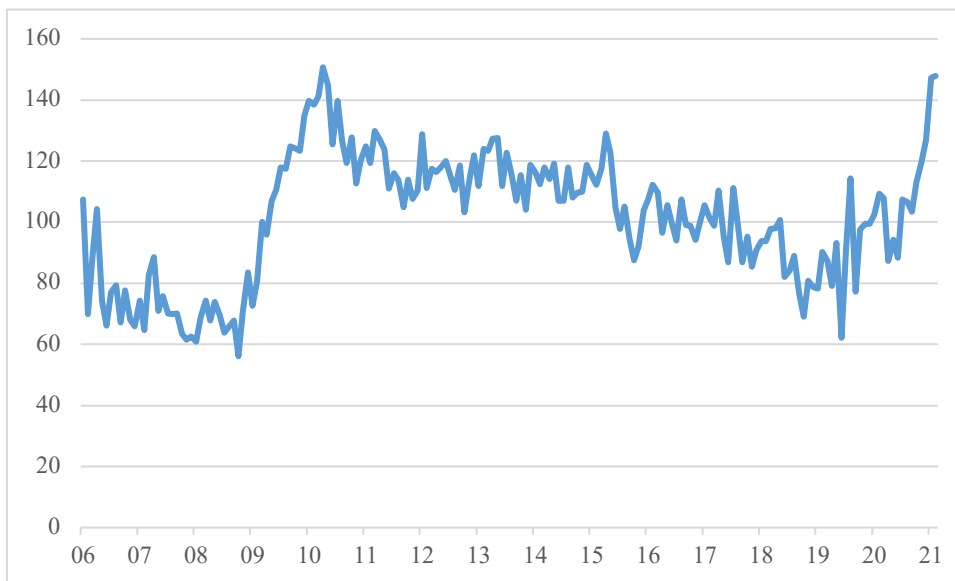
I diagrammen ovan visas utvecklingen av sysselsättningsgraden 1987-2021. I likhet med arbetslösheten har sysselsättningsgraden inte kommit tillbaka till de nivåer som förelåg innan 1990-talskrisen. Sysselsättningsgraden varierar också med konjunkturen. Men till skillnad mot utvecklingen av arbetslösheten, som inte visar på någon tydlig trend sedan början av 2000-talet, går det att urskilja en positiv trend för utvecklingen av sysselsättningsgraden.

Medelfristigt mål:

Sysselsättningsgraden ska uppgå till minst 84 procent.

7.4.3 Långtidsarbetslösheten

Figur 8 Antal långtidsarbetslösa, +27 v, 20-64 år, 2006-2021 (feb)
Månadsdata, tusental

Källa: SCB (AKU)

I figuren ovan visas hur antalet långtidsarbetslösa, + 6 månader, har utvecklats sedan 2005. Tidsserien är inte säsongrensad, så utöver att långtidsarbetslösheten varierar med konjunkturläget finns också ett säsongsmönster. Trendmässigt har dock antalet långtidsarbetslösa fallit sedan finanskrisen 2008-2009. Detta gäller i ännu större utsträckning om man mäter andel långtidsarbetslösa som andel av den totala arbetslösheten. Denna trend fick dock ett abrupt slut i samband med att de ekonomiska konsekvenserna av pandemin blev tydliga. På ett år har antalet långtidsarbetslösa ökat med 35 procent.

Medelfristigt mål:

Långtidsarbetslösheten ska minst halveras.

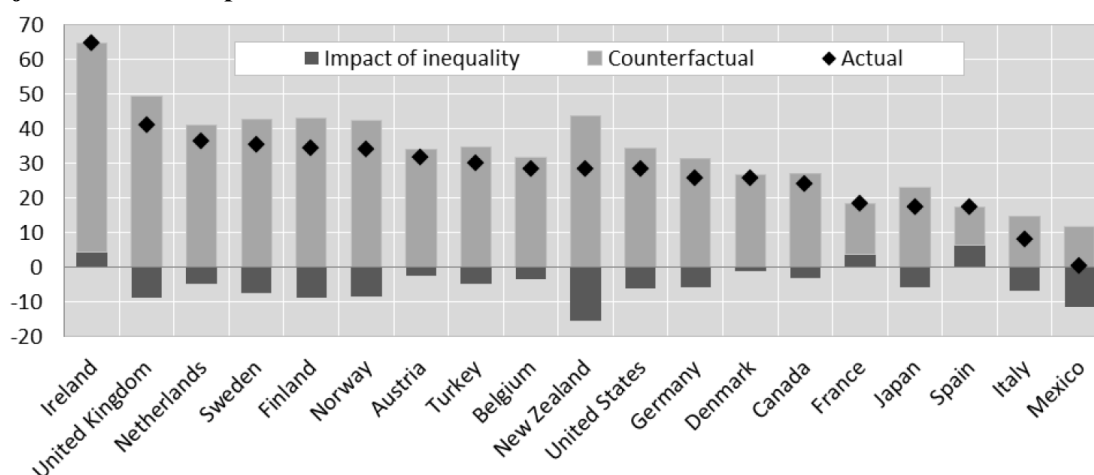
Utöver dessa övergripande mål för sysselsättning och arbetslöshet behöver man följa en rad olika indikatorer för utvecklingen på arbetsmarknaden. Inte minst behövs indikatorer för att belysa och motverka skillnader mellan kvinnors och mäns villkor och möjligheter på arbetsmarknaden. Kvinnor har generellt sett en svagare ställning på arbetsmarknaden. Detta avspeglar sig bl.a. i lägre sysselsättningsgrad, lägre andel heltidstjänster och lägre löner. Ett starkt fokus måste också riktas mot grupper med en förhållandevis svag ställning på arbetsmarknaden, som t.ex. utrikes födda och personer med funktionsnedsättningar.

7.5 Politik för ökad jämlikhet

De ekonomiska klyftorna är ett stort samhällsproblem. I boken Jämlikhetsanden går författarna av Wilkinson och Pickett igenom och sammanställer 40 års forskning om ojämlikhet, hälsa och sociala problem. I boken visar de på en stark koppling mellan ojämlikhet och en rad olika sociala och hälsorelaterade indikatorer. När ojämlikheten ökar tenderar skolresultat, förväntad livslängd, social rörlighet, psykisk ohälsa, droganvändning, tonårsfödslar, ohälsosam fetma och kriminalitet att utvecklas negativt. I ojämlika samhällen får klass och status ökad betydelse och påverkar hur vi människor i ett samhälle ser på varandra.

På senare tid har också allt fler ekonomer och institutioner visat att ökad ojämlikhet påverkar den ekonomiska tillväxten negativt. Figuren nedan visar den uppskattade effekten av förändrad ojämlikhet under perioden 1985-2005 på den samlade ekonomiska tillväxten per capita för perioden 1990-2010. Som framgår av figuren bedöms förändringar i ojämlikhet ha minskat tillväxten i de flesta av de studerade länderna. Sverige hör till de länder där den ökade ojämlikheten påverkat tillväxten förhållandevis mycket. Studien mäter, som nämnts ovan, förändringar i ojämlikhet mellan 1985 och 2005. Därefter har den ekonomiska ojämlikheten i Sverige fortsatt att öka, varför det finns skäl att tro att effekterna på tillväxten i dag är än större.

Figur 9 Effekt på kumulativa tillväxten, BNP/capita, 1990-2010 till följd av förändringar i ojämlikhet under perioden 1985-2005.

Källa: Cingano, F. (2014), "Trends in Income Inequality and its Impact on Economic Growth"
Anm: "Actual" är den faktiska tillväxten. "Impact on inequality" (på tillväxten) är baserat på förändringar i ojämlikhet i OECD-länder för perioden 1985-2005. "Counterfactual" är skillnaden mellan de två.

Det krävs en radikal omläggning av den ekonomiska politiken för att minska klyftorna. Höjda skatter på kapital, förmögenheter, arv, gåvor och fastigheter m.m. ska

finansiera satsningar på välfärden, socialförsäkringarna, bostads- och infrastrukturfinansieringar samt sänkt skatt för låginkomsttagare. På så sätt ökar vi jämlikheten samtidigt som vi stärker välfärden. På så sätt bygger vi Sverige starkare i en värld av hård global konkurrens.

7.6 Omställning och utbildning

Effekterna av pandemin kommer att innebära att många som tidigare haft en trygg anställning nu tvingas att tänka om. Att satsa på utbildning är nyckeln till att få fler människor i arbete. Den svenska arbetsmarknaden kräver i dag högre utbildning än tidigare. Att ge unga bättre förutsättningar att välja att studera är det bästa sättet att rusta Sverige för framtiden. Ett annat sätt är att skapa fler möjligheter för redan yrkesverksamma att vidareutbilda och kompetensutveckla sig. Det ska aldrig vara för sent att ställa om. I dag råder det personalbrist inom flera samhällsviktiga yrken. Staten behöver ta ett större ansvar för att säkerställa utbildad personal inom bl.a. hälso- och sjukvården, äldreomsorgen och skolan men också främja förutsättningarna för att få fram nödvändig kunskap inom exempelvis geriatrik.

7.7 Klimatplan/grön omställning

Världen befinner sig ett klimatnödläge. De tillfälliga utsläppsminskningar som skett under pandemin har endast haft en marginell betydelse på den globala uppvärmningen och våra möjligheter att nå de nationella klimatmålen. Men återhämtningen ut ur krisen skapar stora möjligheter för långsiktiga reformer som ökar takten i klimatomställningen. Denna möjlighet tycks dock gå regeringen spårlöst förbi. Klimatpolitiska rådet konstaterar i sin årliga rapport 2021 att det bara är en tiondel av regeringens återhämtningsinsatser som också bidrar till att uppnå de klimatpolitiska målen. Vänsterpartiet anser att regeringen saknar en tydlig färdriktning för hur vägen ur coronakrisen också stärker möjligheterna för att Sverige ska bli ett fossilfritt välfärdsland.

Vänsterpartiet anser att detta möjlighetsfönster bör användas för massiva investeringar i fossilfria transport- och energisystem och statliga stöd för hållbara industrier, näringar och bostäder med minskade utsläpp av växthusgaser. Coronakrisen har ytterligare tydliggjort de redan stora ekonomiska klyftorna och stärker behovet av att klimatomställningen med nödvändighet måste genomföras med ett rättviseperspektiv och med sikte på minskade klyftor. Men den har också visat att beteenden kan förändras

snabbt. Digitala möten som ersätter fysiska transporter, effektivare nyttjande av lokaler, ökad lokal turism och rekreation bidrar till minskad klimatbelastning och stärkta förutsättningar för ökad hållbarhet. Vänsterpartiet föreslår en rad satsningar för att ytterligare främja beteendeförändringar som stärker möjligheterna att nå klimatmålen.

Forskningen visar med tydlighet att om en ambitiös global målsättning om att begränsa den globala uppvärmningen till 1,5 grader ska nås måste förändringstakten öka inom kort. Trots detta konstaterar både Klimatpolitiska rådet och Naturvårdsverket i nyligen lagda rapporter att regeringens beslut om styrmedel och åtgärder är otillräckliga för att Sverige ska nå klimatpolitiska mål till 2030, 2040 och 2045. Regeringens klimatpolitik är med andra ord fortsatt otillräcklig. Vänsterpartiet anser att regeringens antagna klimatpolitiska handlingsplan för mandatperioden är mycket bristfällig och har i följdmotion 2019/20:3480 föreslagit 74 åtgärder för en klimatpolitik med ökat tempo och med klimaträttsperspektiv.

Sverige har ett stort behov av ökade investeringar för en grön omställning. Det statliga ägandet behöver samtidigt utökas och utvecklas för att vi demokratiskt ska kunna styra samhällsutvecklingen i en hållbar riktning. Vänsterpartiet vill fasa ut fossilberoendet bl.a. genom en omfattande elektrifiering av transportsektorn och industrin. De största utmaningarna i att minska utsläppen i Sverige återfinns inom bl.a. basindustrin, och en statlig medverkan för forskning och utveckling kan stärka industrins långsiktiga hållbarhet och framtida konkurrenskraft. Det behövs vidare ekonomiska incitament för framför allt industrin och bostadssektorn att investera i energieffektivisering. Satsningar på energieffektivisering och förnybar energi innebär förutom de miljömässiga vinsterna många nya arbetstillfällen.

Utsläppen inom transportsektorn står för en tredjedel av Sveriges utsläpp. Sverige har som målsättning att utsläppen från inrikes transporter ska minska med minst 70 procent senast 2030. Målet nås dock inte med dagens beslutade åtgärder och kommer att kräva omfattande åtgärder i form av nya styrmedel och investeringar för att uppnås. I den klimatomställning som måste till är utbyggd järnvägstrafik och satsningar på kollektivtrafik centrala komponenter.

Vattenfall som ett av de absolut största energibolagen, och dessutom statligt ägt, bör gå i bräschen för omställningen till förnybart. Med sin unika position måste de göra mer än vad som sker i dag. Vi vill se ett utökat uppdrag för Vattenfall att öka sina investeringar i vindkraft. Det finns i dag en underproduktion i södra Sverige och en överföringsproblematik från norra Sverige som sätter stopp för omläggning av energisystem. En viktig del i att hantera detta är att använda de resurser som finns vid

och runt Gotland. I dag är det inte möjligt att bygga ut vindkraften där, då kablarna som ligger till stamnätet inte klarar en större produktion. En sådan uppbyggnad skulle också hjälpa en av våra största utsläppare, Cementa, att påskynda sin omställning. Redan 2009 beslutades det om att en tredje kabel skulle byggas, vilket senare stoppades av Svenska kraftnät då man ansåg att det blev för dyrt. Vi kräver att Gotlandskabeln byggs omgående. Vi vill även se en utbyggnad av elnätet.

Vänsterpartiet anser att det behövs en statlig grön investeringsbank för att öka investeringar i hållbara lösningar där marknadens kortsiktiga vinstinriktning inte förmår täcka de långsiktiga behoven. Vi menar att det är fullt möjligt att kombinera dessa investeringar med god avkastning. Storbritannien inrättade 2012 en statlig grön investeringsbank (dessvärre sedan privatiserad av Toryregeringen). På kort tid mobiliserade den stora investeringsbelopp främst i de tre huvudområdena havsbaserad vindkraft, energieffektivisering och avfallshantering och bidrog till stora utsläppsminskningar. En statlig investeringsbank i Sverige skulle med egna medel och genom att mobilisera offentligt och privat kapital kunna leda utvecklingen mot fler investeringar i t.ex. klimatsmart infrastruktur, förnybar energi, klimatanpassning och annat som bidrar till omställningen. En statlig grön investeringsbank kan också fylla det tomrum på tillväxtkapital som många små och medelstora svenska miljöteknikföretag i dag upplever när de vill växa. Investeringsbanken bör bl.a. ha till uppgift att på affärsmässiga grunder utveckla dessa svenska miljöteknikföretag genom lånefinansiering till låg ränta. Vänsterpartiet anser att regeringen skyndsamt bör utreda förutsättningar för att Sverige senast vid utgången av 2022 ska ha inrättat en grön statlig investeringsbank med minst 100 miljarder kronor i eget kapital.

7.8 En välfärd utan vinstintresse

När vi går till vårdcentralen vill vi vara trygga med att vi bemöts utifrån våra behov, inte utifrån hur lönsamma vi är. När vi får en behandling ska vi kunna vara säkra på att den ges för att göra oss friska, inte för att den är den mest lönsamma. När våra barn börjar i skolan vill vi att de möts som elever, inte som kunder eller vinstmöjligheter. Där vinsttänkandet styr påverkas våra relationer till varandra. Välfärden ska vara en fristad från sådant.

I dag går flera miljarder av det vi betalar i skatt för välfärd i stället till privata vinster. Inte sällan går vinsterna dessutom till riskkapitalbolag som själva gör sitt bästa för att smita från skatt. När ägare plockar ut vinster samtidigt som förskolebarn får

sämre mat visar det vad vinstjakten leder till. Om en verksamhet en dag inte längre är lönsam kan ägarna låta den gå i konkurs. Sådana konkurser har drabbat tiotusentals elever.

Det som kostar mest pengar, och som är avgörande för kvaliteten i välfärden, är personal. Därför är det inte konstigt att det är personalen företagen oftast sparar in på för att göra vinst. Till exempel har privat äldreomsorg och privata skolor lägre personaltäthet än vad kommunala äldreboenden och skolor har. Då blir det mindre tid för de äldre och för eleverna. Samtidigt är lönerna lägre i de privatiserade skolorna och äldreomsorgen. Dessutom är otrygga anställningar betydligt vanligare i den privatiserade äldreomsorgen. Lägre personaltäthet ökar också stressen för de anställda.

Vinstintresset förvrider välfärdens sätt att fungera. Vårdcentraler och läkarmottagningar etablerar sig mycket oftare i områden där folk är välbeställda och relativt friska. Det gör att vårdens pengar går dit och inte räcker till vården i områden där människor har lägre inkomster och där ohälsan är högre. På liknande sätt prioriterar ofta vinstdrivna skolor att dra till sig elever från studievana hem eller att locka till sig många elever med löften och reklam som inte motsvarar kvaliteten på undervisningen. Segregationen ökar i svensk skola vilket påverkar alla elever och skolor negativt.

Coronakrisen har visat på bristerna i den privatiserade välfärden. Inom hemtjänsten har privatiseringarna resulterat i låg bemanning, många timvikarier och hög personalomsättning – en kombination som under coronapandemin fått förödande effekter där äldre tvingats ta emot i vissa fall upp till ett tjugotal olika anställda från hemtjänstföretagen under kort tid.

Vänsterpartiet motsätter sig denna utveckling. Vinstjakten i välfärden måste stoppas. Vi föreslår därför att den modell för vinstbegränsning som föreslogs i proposition 2017/18:159 Tillstånd att ta emot offentlig finansiering inom socialtjänsten, assistansersättningen och skollagsreglerad verksamhet, införs.

7.9 Ett mer robust samhälle

Coronapandemin har på ett mycket tydligt sätt blottat den svenska välfärdens brister. År av skattesänkningar, nedskärningar och privatiseringar har lett till en fragmenterad äldreomsorg som präglas av otrygga anställningar, hög personalomsättning, låga löner, låg bemanning och på vissa håll en allt för låg utbildningsnivå. Vi ser också hur krisen har blottlagt det svenska klassamhället. Många tjänstemän och akademiker kan skydda sig från smittan genom att jobba hemma, vilket sällan personer med arbetaryrken kan.

Det är hög tid att vi får en äldreomsorg som vi kan lita på, både för personal och äldre. Alla människor ska mötas med trygghet, omsorg och värdighet. Ett land som anser sig ha råd med skatteavdrag för städning i hemmet för friska personer i arbetsför ålder måste även ta sig råd med en bra och värdig äldreomsorg.

Coronaviruset har slagit hårt mot Sverige. Särskilt äldre har drabbats. 90 procent av dem som dött var över 70 år, 50 procent var över 85 år. Nära hälften bodde i särskilt boende, ytterligare en fjärdedel hade hemtjänst. Enligt Coronakommissionens bedömning har de höga dödstalen hos de äldre sin grund i den höga allmänna smittspridningen och strukturella brister inom äldreomsorgen. Dessa brister blev som tydligast i de kommuner och regioner med en hög grad privata utförare. Utmaningarna med att koordinera dessa utförare på ett fungerande sett har varit omfattande, vilket påverkade kvalitén och möjligheterna att begränsa smittspridningen.

Bristerna har varit kända länge och blev tydligt blottlagda i krisen. Allt från bristen på skyddsutrustning till en underdimensionerad bemanning och otillräcklig medicinsk kompetens. Coronakommissionen har gett tydliga rekommendationer om åtgärder. Det handlar bl.a. om att kraftigt minska andelen timanställda och stärka den medicinska kompetensen.

7.10 Bort från marknadsskolan

Skolan ska ge alla elever samma möjligheter till en bra utbildning och lägga grunden för ett liv med goda möjligheter att kunna delta och påverka i det demokratiska samhället. En skola för ett modernt och demokratiskt samhälle handlar dock inte bara om att utbilda för arbetslivet – det handlar också om allas rätt till kunskap. Arbetarrörelsen byggde upp en skola för alla på 1900-talet, i strid mot en höger som ville att kunskap skulle vara ett privilegium för några få. I inget annat land var skillnaderna i resultat mellan skolor så små som här.

Nedskärningarna i den offentliga sektorn i början av 1990-talet dränerade den allmänna skolans resurser. Så gjorde också den nästan obegränsade rätten att inrätta fristående skolor – till billigt pris och på kommersiella grunder. Utvecklingen går åt fel håll, då elevers bakgrund spelar en allt större roll i dag. Hur mycket elever lär sig beror allt mer på vilken skola de hamnar i och vilka föräldrar de har. Så behöver det inte vara. Vänsterpartiet vill återupprätta den jämlika och sammanhållna skolan.

När elever med olika bakgrund och livsåskådning möts förbättras inte bara resultaten utan också sammanhållningen. Skolan kan inte avskaffa klassamhället, men jämna ut

klasskillnader så att alla barn får en bra start i livet. Därför bör den tillföras mer resurser som fördelas efter behov, så att de barn som behöver stöd kan få det direkt och inte halkar efter. För att kunna kompensera för elevers olika bakgrund och behov måste skolans resurser användas rätt och i tid. För elever i behov av särskilt stöd sätts i dag de största insatserna in först i slutet av grundskolan och i gymnasieskolan, trots att all forskning visar att tidiga insatser ger bäst resultat. Vi vill ändra på detta och se till så att det finns tillräckliga resurser för särskilt stöd redan i förskolan och under de första åren i grundskolan.

En förutsättning för ett riktigt bra skolsystem är att det fokuserar på det viktigaste. Kvaliteten och behoven ska alltid komma i första rummet, inte möjligheten att berika sig på verksamheten. I skola och förskola ska det finnas personal så att varje barn får det stöd hen behöver, något som inte får prioriteras ned för att skapa vinstutdelning till ägarna. För att nå dit behöver skolan avkommersialiseras. Vänsterpartiet anser att skolans mål ska vara att ge eleverna den bästa kunskapen – inte att generera vinst till privata bolag. För en likvärdig utbildning behövs ett slut på vinstintresset inom skolväsendet.

Vänsterpartiet stödde kommunaliseringen av skolan i början av 1990-talet. Vi menade att ett kommunalt driftsansvar för skolverksamheten skulle ses som ett led i en ökad decentralisering och demokratisering av den offentliga sektorn. Vi lyfte dock i samband med reformen en rad farhågor. Vi var bekymrade över att statens kostnader för skolan skulle vältras över på kommunerna och att likvärdigheten mellan skolorna och kommunerna skulle minska. Att kommunerna skulle betrakta skolan som en kommunal verksamhet som alla andra som man gör nedskärningar på när den kommunala ekonomin kärvar. De senaste decennierna kan vi se hur underhållet av lokalerna blivit allt mer eftersatt och hur lärare fått allt fler arbetsuppgifter vilket bidragit till en försämrad arbetsmiljö. För att kunna skapa en likvärdig och bra skola i hela landet behöver staten därför återta huvudmannaskapet för skolan.

7.11 Stärkta sociala försäkringar

Socialförsäkringarna är centrala i jämlikhetspolitiken. De fördelar resurser mellan människor utifrån förmåga och efter behov samt mellan de olika livsfaser vi går igenom. Robusta generella trygghetssystem minskar också framväxten av privata lösningar som i sin tur leder till ökad ojämlikhet. Socialförsäkringarna har urholkats under flera års tid. Det gäller inte minst pensionerna och sjukförsäkringen, inkluderat

arbetsskadeförsäkringen, men också de ersättningar och bidrag som tillhör familjepolitiken.

7.11.1 Ekonomisk trygghet vid sjukdom

Alla kan bli sjuka. Alla har därför intresse av en bra sjukförsäkring. Den svenska sjukförsäkringen bygger på att personer som drabbas av sjukdom som gör dem oförmögna att arbeta fortsatt kan ha en rimlig ekonomisk situation, samt få stöd att komma tillbaka till arbete. Det finns ett starkt stöd i befolkningen för att viktiga trygghetssystem som sjukförsäkringen ska finansieras gemensamt och solidariskt. Den tidigare borgerlig regering såväl som den nuvarande regeringens attacker mot sjukförsäkringen har lett till att många sjuka förvägras ekonomisk trygghet vid sjukdom. Sverige har blivit ett land där sjukdom för många har kommit att innebära fattigdom. Därmed urholkas legitimiteten i och förtroendet för sjukförsäkringen.

Det krävs en rad förändringar för att återupprätta en sjukförsäkring som bygger på trygghet och solidaritet mellan oss alla som omfattas av den. Det regelverk som nu är styrande, med fasta tidsgränser inom sjukförsäkringen, drabbar LO-kvinnor hårdast och systemet förstärker köns- och klassorättvisorna. Tidsgränserna har gjort försäkringen stelbent och flyttat riskerna och ansvaret för sjukdom till den enskilde. Arbetsgivaren har en nyckelroll i att både förhindra att anställda blir sjuka och tvingas till sjukskrivning samt i rehabiliteringen och återgången till arbetet. Det är från arbetet man sjukskrivs och till arbetet man ska rehabiliteras.

Vänsterpartiet anser att rehabiliteringskedjan, med stelbenta tidsgränser, bör slopas och ersättas av ett individuellt anpassat system där fokus hamnar på medicinska insatser, rehabilitering och arbetsprövning utifrån förmågor hos den enskilde. Sjukförsäkringen behöver bli mer individanpassad. Vänsterpartiet anser att ersättning bör finnas i fler steg än dagens fyra för att underlätta och göra det mindre riskabelt att pröva att börja arbeta igen. Vid prövning av sjukpenning och sjukersättning ska Försäkringskassan göra en helhetsbedömning som kan väga in flera saker såsom ålder, arbetslivserfarenhet och bosättningsort. Den som är sjuk måste bli prövad mot arbeten som faktiskt finns på arbetsmarknaden.

Regeringen har utrett sjukförsäkringen genom utredningen En trygg sjukförsäkring med människan i centrum och regeringens nationella samordnare för en välfungerande sjukskrivningsprocess. Utredningen och samordnaren presenterar, i sina respektive slutbetänkanden, viktiga förslag som skulle lösa en hel del problem och ta viktiga steg i rätt riktning om de genomfördes. Hittills har regeringen endast genomfört ett av

förslagen och aviserat att den ska lägga fram ett annat i riksdagen. Vänsterpartiet anser att regeringen skyndsamt bör bereda resterande förslag.

Det krävs också ytterligare förbättringar för de som är mer varaktigt sjuka och som uppbär sjuk- eller aktivitetsersättning. Centralt i sammanhanget är också att mjuka upp de väldigt hårda krav som finns i dag för att över huvud taget kunna få sjuk- eller aktivitetsersättning. Att Sverige sannolikt har de hårdaste kraven inom OECD för att få sjuk- och aktivitetsersättning är inte värdigt. Taket för sjukpenningen och sjukersättning måste höjas för att säkra dess långsiktiga legitimitet. Vänsterpartiet kommer att återkomma med konkreta förslag på förändringar i vår budgetmotion för 2022. Vår politik för en fungerande sjukförsäkring beskrivs närmare i motion En ny sjukförsäkring (2020/21:V250).

7.11.2 Pensioner som går att leva på

Det nuvarande pensionssystemet cementerar ojämlikheten på arbetsmarknaden. Det fungerar omfördelande från lågavlönade till högavlönade genom att de som kan jobba länge, och därmed betala in pensionsavgift länge, premieras. För de som inte kan det, t.ex. p.g.a. fysiskt tunga arbetsuppgifter, finns ingen kompensation. Den som har haft goda arbetsvillkor och en stor grad av kontroll i sitt arbete har lägre risk för sjukskrivning, vilket ger högre pension. Det är framför allt personer med sådana arbeten som kan och vill fortsätta att arbeta efter 65 år och därmed får högre pension. Den som däremot har haft avbrott för sjukskrivningar och arbetslöshet eller går i pension tidigare p.g.a. att kroppen är utsliten av ett hårt arbetsliv får lägre pension. Systemet premierar därmed högre tjänstemän och akademiker som kommer in i systemet sent och kan jobba länge medan LO-grupper som börjar jobba i tidig ålder och slits ut tidigt straffas med lägre pensioner.

Pensionssystemet tar ingen hänsyn till att klyftorna i utbildning och inkomst även skapar klyftor i medellivslängd. Pensionssystemet och den förda politiken har också medfört att Sverige i dag har en högre andel fattigpensionärer än övriga Norden. Pensionssystemet förstärker också de könsorättvisor som finns på arbetsmarknaden. Kvinnor har i genomsnitt 69 procent av mäns pension och skillnaden ökar med åldern. Hälften av alla kvinnor tvingas ta ut garantipension till någon del för att klara sig. Systemet kompenserar inte för föräldraledighet och sjukpenningdagar på ett tillfredsställande sätt. I det nuvarande pensionssystemet riskerar en allt större andel av framtidens pensionärer att bli fattiga.

Kommunalarbetare och industriarbetare får ca 47 procent av sin slutlön i pension. För att inte riskera fattigdom brukar en pensionsnivå på 60-70 procent av slutlönen anses nödvändig. Även med inräknad tjänstepension ligger många arbetaryrken långt under detta. För den som i dag är ung och planerar att gå i pension vid 65 kommer slutlönen att bli ännu lägre. Dagens 80-talister riskerar att få pensioner som ligger en bit under 45 procent av lönen om systemet inte förbättras.

Det nuvarande pensionssystem slår också hårt mot den som inte klarar av att arbeta hela vägen fram till pensionsåldern. Det drabbar framför allt arbetare med slitsamma yrken. För att komma åt detta problem vill Vänsterpartiet införa en möjlighet att avsluta sitt arbetsliv tidigare, utan att pensionen påverkas negativt.

Dagens pensionssystem är underfinansierat och oförutsägbart. Vänsterpartiet vill ha ett nytt pensionssystem som ger alla människor möjlighet att leva på sin pension, inte bara de som varit höginkomsttagare. Pensionssystemet måste ge alla ekonomisk trygghet, och man ska i god tid kunna räkna ut hur stor pensionen blir. Vi vill också ha en öppen och demokratisk process kring pensionerna i stället för den nuvarande icke-transparenta pensionsgruppen. Tills vi har ett nytt pensionssystem kommer Vänsterpartiet att verka för att förbättra det befintliga systemet.

Vänsterpartiet kommer att återkomma med konkreta förslag på förändringar i vår budgetmotion för 2022. Vår politik för ett bättre pensionssystem beskrivs närmare i motion Förbättringar i pensionssystemet (2020/21:V251).

7.11.3 Ekonomisk trygghet för barnfamiljer

Även om många barnfamiljer har fått det ekonomiskt bättre under 2000-talet, har det skett en ökning av andelen barnfamiljer som lever med låg ekonomisk standard. Från 2000-talets början till 2017 ökade andelen från omkring 8 procent till 16 procent. Utan familjepolitiska insatser skulle en fjärdedel av de svenska barnfamiljerna levt med låg ekonomisk standard. Denna siffra har varit relativt konstant under denna period. Den omfördelande och fattigdomsreducerande effekt inom familjepolitiken har alltså minskat avsevärt över tid. Vid en jämförelse av inkomstfattigdom mellan EU-länder syns kraftiga variationer såväl före som efter transfereringar. Sverige har gått från femte plats 2007 till trettonde plats 2017 avseende familjepolitikens betydelse på nivån av inkomstfattigdom.

Från slutet av 1990-talet har den omfördelande effekten av samtliga socialförsäkringar till barnfamiljer nästan halverats. Störst är förändringen inom de behovsprövade bidragen. Av totalt drygt 80 miljarder kronor i den ekonomiska

familjepolitiken 2017, fungerar ca 8 miljarder kronor som omfördelning mellan barnhushållen, vilket motsvarar knappt 10 procent av 2017 års ekonomiska familjepolitik. Vänsterpartiet menar att denna trend måste vändas och att det är en av de viktigaste frågorna i socialförsäkringspolitiken.

Att föräldrar ska fördela ansvar för hem och barn lika är en av de mest centrala jämställdhetsfrågorna. Ett jämnare uttag av föräldraledighet skulle göra att kvinnors inkomster och hälsa ökar och att män tar större ansvar för hem och barn. Alla barn har rätt till en bra relation med båda sina föräldrar. I dag tar mammorna ut omkring 80 procent av föräldradagarna under barnets två första år. Tillsammans med regeringen drev Vänsterpartiet igenom en tredje reserverad månad i föräldraförsäkringen 2016. En analys från Försäkringskassan visar att förändringen har lett till ett mer jämställt uttag av föräldradagar. Analysen visar samtidigt att det är långt kvar till ett jämställt uttag och att ett mer styrande regelverk är nödvändigt.

Vänsterpartiet anser att föräldraförsäkring på sikt måste individualiseras. Ett mer jämställt uttag gör att män tar mer ansvar för vård av sjukt barn och för hushållsarbetet. Kontakten mellan pappor och barn blir bättre om föräldrapenningdagarna har delats mer lika mellan föräldrarna. Barn får dessutom en bättre relation till båda sina föräldrar, vilket skapar trygghet. Vi avser återkomma med skarpa förslag som syftar till en mer jämlik och jämställd familjepolitik.

8 Vänsterpartiets förslag på budgetåtgärder för innevarande år

8.1 Äldreomsorg, hälso- och sjukvård

Att det har funnits brister inom hälso- och sjukvård samt äldreomsorgen har vi vetat länge. I den statliga utredningen Effektiv vård uppmärksammas bl.a. vilka konsekvenser ”New Public Management” har fått för vården. Styrmodellen har bl.a. bidragit till låg bemanning, timanställningar i stället för fasta anställningar samt inga reservlager av skyddsutrustning m.m. Vården och omsorgen har splittrats upp och människor med stort behov av vård har drabbats p.g.a. brist på samarbete mellan de olika vårdinstanserna.

Den 30 juni tillsatte regeringen en kommission för att utvärdera de åtgärder som vidtagits för att begränsa spridningen av covid-19. Det första delbetänkandet lämnades i december 2020 och handlade om äldreomsorgen under pandemin. Enligt kommissionen

hade det funnits flera strukturella brister i äldreomsorgen. Bemanning av medicinskt utbildad personal var för låg på äldreboendena och enhetscheferna hade för stora personalgrupper att arbetsleda. Man ansåg att riksdagen behövde se över och säkerställa att bemanningen på särskilda boenden och i hemtjänsten är tillräcklig för att göra ett bra jobb. Vänsterpartiet vill se långsiktiga lösningar på samtliga brister som framkom i Coronakommissionens betänkande.

Det krävs en samlad och långsiktig strategi för att säkerställa en stabil och säker vård och omsorg. Detta är särskilt viktigt när det gäller äldre multisjuka och de med psykisk ohälsa. Äldre multisjuka måste få vård och omsorg i en samlad form och med god kontinuitet. Vård kring psykisk ohälsa måste kraftigt förbättras. Alla vårdcentraler bör vara skyldiga att erbjuda både kuratorskontakt och terapier med legitimerad psykolog eller psykoterapeut. Vi måste säkerställa att människor med hälsoproblem inte faller mellan stolarna inom sjukvården.

8.1.1 Börja rusta upp äldreomsorgen

Coronapandemin har på ett övertydligt sätt blottat den svenska välfärdens brister. Ett tydligt exempel på det är den fragmenterade äldreomsorgen som präglas av otrygga anställningar, låga löner, låg personaltäthet och på vissa håll en alltför låg utbildningsnivå hos personalen. Vänsterpartiet vill lyfta Sverige ur krisen genom att lyfta välfärden. Personaltätheten måste öka och fler måste få stabila anställningsvillkor och goda möjligheter till vidareutbildning. Det finns goda förutsättningar att bättre komma till rätta med den arbetskraftsbrist som var känd redan före utbrottet av corona, eftersom många nu under coronakrisen sökt sig till vård- och omsorgsyrkena.

Bristerna i äldreomsorgen har varit kända under lång tid. Under krisen har de blivit ännu tydligare. Det gäller allt från bristen på skyddsutrustning till en underdimensionerad bemanning och otillräcklig medicinsk kompetens. Coronakommissionen har gett tydliga rekommendationer på åtgärder. Bland dem finns kraftiga minskningar av andelen timanställda och att stärka den medicinska kompetensen.

Vänsterpartiet har därför, tillsammans med M och KD, tagit initiativ till ett antal satsningar i syfte att påbörja arbetet med att avhjälpa de strukturella bristerna som varit kända under längre tid. Det handlar om ökad medicinsk kompetens, färre timanställningar och ökad personalkontinuitet samt ökade möjligheter till tryggt boende. Initiativet bifölls av riksdagen vilket innebär att vi sammantaget tillför 4,35 miljarder

kronor till äldreomsorgen under 2021, utöver nu liggande budget. För 2022 och 2023 medför våra förslag ytterligare utgifter på 3,9 miljarder kronor årligen.

Utöver dessa satsningar behövs insatser för stärkt fortbildning och utökad forskning om äldreomsorg, om äldre och äldres levnadsvillkor. Vänsterpartiet vill se ett slut på de ofrivilligt delade turerna och en extra semestervecka för anställda inom vård och äldreomsorg. Dessa förslag beskrivs närmare nedan. Vi vill också se fler anställda inom äldreomsorgen. För detta ändamål anser vi att ytterligare 2 miljarder kronor bör avsättas 2021. Behoven inom äldreomsorgen, som pandemin blottlagt, är omfattande. De satsningar Vänsterpartiet föreslår här bör därför ses som ett första steg i en långsiktig upprustning.

8.1.2 Frivilligt med delade turer – betalt hela dagen

Inom äldreomsorgen råder det ofta tuffa arbetsvillkor och många anställda arbetar delade turer med ett långt obetalt uppehåll mitt på dagen. Att ha en uppdelad arbetsdag, på det sättet som delade turer innebär, påverkar de anställdas hälsa negativt, och fråntar dem möjlighet till sammanhållen ledighet och återhämtning. I Söderhamn har kommunen kommit överens med fackförbundet Kommunal om en modell där delade turer är frivilliga och där personalen får ekonomisk ersättning för uppehållet mellan turerna vid delade turer. Överenskommelsen har inneburit att enbart de som vill arbeta delade turer gör det och att de dessutom får betalt för den tid de tvingas vänta mellan passen. För att skapa bättre arbetsvillkor och göra arbetet i hemtjänsten mer attraktivt bör en liknande lösning införas för hela landet. Kostnaden för att införa denna modell från 1 juli 2021 beräknas uppgå till 300 miljoner kronor.

8.1.3 Bättre arbetsvillkor i hälso- och sjukvården

Coronapandemin har synliggjort svagheter och brister i den svenska hälso- och sjukvården. Vården hade små marginaler när krisen kom och behoven ökade drastiskt. Antalet vårdplatser per invånare har mer än halverats sedan 1994 i Sverige och vi har färre vårdplatser än andra länder inom EU och OECD. Bristen på vårdplatser påverkar de anställdas arbetsmiljö negativt och mycket arbetstid som skulle kunnat ägnats åt patienterna går i stället åt till att jaga lediga vårdplatser. Regionerna har dessutom olika ekonomiska förutsättningar att möta framtidens utmaningar.

I dag arbetar knappt 300 000 medarbetare inom hälso- och sjukvården enligt Sveriges Kommuner och Regioner (SKR). Fram till 2026 skulle man behöva nyrekrytera ca 118 000 personer för att behålla samma nivå på vårdens tjänster som

i dag. Vänsterpartiet vill förbättra arbetsmiljön för personalen och därmed vården för patienter. Vi ser att det finns behov av ökad personaltäthet och satsningar på kompetensutveckling för den befintliga personalen. Arbetsmiljön och arbetsvillkoren behöver också förbättras. Genom sådana satsningar skulle flera av dem som lämnat anställningar inom hälso- och sjukvården kunna lockas tillbaka. Staten har ett ansvar för att utbilda olika yrkesgrupper som kan arbeta inom hälso- och sjukvården och det ansvaret behöver man ta för att säkerställa personalkontinuiteten. Vänsterpartiet anser att ytterligare resurser behövs för att i första hand förbättra arbetsvillkoren och därigenom öka personaltätheten, men också för att anställa fler medarbetare inom hälso- och sjukvården. Vi vill att ytterligare 2 miljarder kronor anslås till ändamålet under 2021.

8.1.4 Extra semesterlön för anställda inom vården och äldreomsorgen

Den yrkesgrupp som har haft den tuffaste arbetssituationen under pandemin är personalen i hälso- och sjukvården och i äldreomsorgen. Utan deras insats hade konsekvenserna av covid-19 varit mycket mer omfattande. Men den stora press och ökade stress som pandemin förde med sig har fått stora konsekvenser för vårdpersonalen. Under året har vården vid upprepade tillfällen slagit larm om överfulla avdelningar och utarbetad personal. Situationen har under lång tid känts ohållbar. För att visa uppskattning och erkännande från statens sida bör en extra semestervecka tilldelas personalen i vården och omsorgen. En extra semestervecka skulle ge möjlighet till extra återhämtning och tid att vara med nära och kära efter den tunga period som vi fortfarande är inne i nu. Förslaget ska inte ses som ett substitut för andra större och mer långsiktiga satsningar som behöver göras såsom att höja lönerna, skapa bättre arbetsvillkor samt öka bemanningen i vården.

Förslaget ska gälla de som arbetar inom vård och omsorg under pandemin och ska kunna tas ut när läget har normaliserats. Förslaget beräknas kosta 5 miljarder kronor. Om parterna så önskar ska de kunna förhandla fram andra sätt att ta ut medlen till de anställda än semesterdagar.

8.2 Sociala satsningar

Ett stabilt samhälle präglas av kraften i gemensamt ansvar och delaktighet. För Vänsterpartiet är det viktigt att se alla som en resurs men samtidigt värna de mest utsatta och sårbara. Coronapandemin har tydligt visat var samhällets stöd bäst behövs. Barn

och unga vars föräldrar drabbats av ekonomiska svårigheter och arbetslöshet befinner sig i en svår situation liksom de kvinnor vars liv präglas av våld och förtryck i olika former. Pandemin har inneburit och kommer att innebära fortsatt stora påfrestningar för människor som redan kämpar för att få livet att gå runt. Det är viktigt att samhället reagerar och agerar. Stöd ska finnas innan problem och utanförskap hunnit uppstå, såväl som när hjälp behövs.

Regeringens svar på dessa utmaningar har varit otillräckliga och ibland senfärdiga. Sommaren 2020 införde regeringen en tillfällig höjning av bostadsbidrag för barnfamiljer som gällde fram till årsskiftet. Efter påtryckningar från Vänsterpartiet om att förlänga höjningen har regeringen nu föreslagit att den ska återinföras mellan första juni och 31 december 2021. Vänsterpartiet har krävt att höjningen också ska omfatta unga utan barn och att de som har försörjningsstöd eller bostadstillägg ska få behålla det på samma nivå som tidigare, utan avräkning med anledning av det höjda bostadsbidraget. Dessa krav har regeringen tyvärr inte hört av sig till.

Coronapandemin har också visat på ett bristande snävt perspektiv i den svenska krisberedskapen. Vänsterpartiet menar att krisberedskapen i högre grad måste inkludera socialtjänsten och deras verksamhetsområde. Risk- och konsekvensanalyser för utsatta grupper bör tas i beaktande i krisberedskapen och krishantering för att kunna undvika att ojämlikhet och utsatthet förstärks ytterligare vid en kris.

8.2.1 Kvinnojourerna

Kvinnojourerna beskriver att efterfrågan på stöd och hjälp från våldsutsatta har ökat under tiden som pandemin pågått. Detta kan antas bero på att isolering i hemmet har lett till en ökning av våld i nära relationer. När kvinnor blir utsatta för våld drabbas även barn och unga och familjer vars tillvaro blivit extra ansträngd till följd av exempelvis arbetslöshet, distansundervisning och trångboddhet är särskilt utsatta.

Regeringen avsatte 2020 en extra ändringsbudget på 100 miljoner kronor till civilsamhällesorganisationernas arbete med barn och unga i utsatta situationer samt med våldsutsatta kvinnor, hbtq-personer och de som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck. Utifrån att pandemin fortgår och att problemen verkar kvarstå eller till och med öka, vill Vänsterpartiet att regeringens satsning görs till en permanent höjning av anslaget. Höjningen föreslås gälla från halvårsskiftet 2021 och uppgår därmed till 50 miljoner kronor.

Vänsterpartiet välkomnar regeringens övriga satsningar inom området, men vill lyfta risken att kvinnojourerna försätts i en svår situation utifrån att arbetsbelastningen

kommer att öka. Av den anledningen vill vi att de anslag som nu meddelats ska permanentas.

8.2.2 Öka socialtjänstens närvaro i skolan

Skolan är i regel den plats utanför hemmet där barn och unga tillbringar mest tid och är därmed en lämplig plattform att utgå från för att erbjuda stöd och hjälp. Att kunna ge insatser i ett tidigt skede innan stora problem har utvecklats och befästs ligger även i linje med föreslagna förändringar inom socialtjänsten. Till följd av pandemin kan det antas att behovet av uppsökande och förebyggande insatser i syfte att främja skolnärvaro och uppmärksamma andra behov kommer att öka.

Det finns flera kommuner som har infört olika modeller för att ha socialtjänst i skolan. De flesta erbjuder förebyggande serviceinsatser till barn, unga och föräldrar men t.ex. Stockholms stad har (2020) fått i uppdrag att även utvärdera om även myndighetsutövning bör förläggas till skolan. Gemensamt för de kommuner som har olika typer av samverksamlösningar är utgångspunkten att tidigt fånga upp barn och familjer med svårigheter och erbjuda lättillgängligt stöd. Särskilt fokus är på de barn och unga som har en problematisk skolfrånvaro. Resultatet av satsningen ska bidra till att fler barn och unga klarar skolan och därmed undviker framtida sociala problem. Vänsterpartiet föreslår att en statlig pott på 500 miljoner kronor upprättas. Ur potten ska kommunerna kunna söka medel för att finansiera närvaro av socialtjänst i skolan. Närvaron måste inte vara i form av utbildade socionomer. Vänsterpartiet ser också ett behov av ytterligare insatser för att ta igen studietappet för unga p.g.a. pandemin och anslår 2,2 miljarder kronor för detta i kompensation och övriga kostnader.

8.2.3 Fritid för barn och unga

Regeringen har gjort en satsning på sommarlovsaktiviteter för unga. En viktig och bra satsning som Vänsterpartiet tog initiativ till redan under förra mandatperioden. Behoven är dock än mer aktuella med den isolering som pandemin har medfört. Det har i sin tur lett till negativa effekter för såväl unga som föreningslivet. Det finns en risk att det avbrott från fritidsaktiviteter som pandemin i många fall inneburit leder till att ett stort antal barn och unga inte kommer att återuppta dem när möjligheten finns. Vänsterpartiet vill därför utveckla denna satsning så att den sträcker sig till årets slut. Vi vill även ge ett extra bidrag för att kunna göra ytterligare satsningar på ökade fritids- och idrottsmöjligheter för barn och unga med funktionsnedsättning.

Barn och unga med funktionsnedsättning har behov av organiserade aktiviteter i större utsträckning än andra. När allt plötsligt tvingades stänga ner p.g.a. pandemin blev isoleringen och utanförskapet än mer tydligt hos denna grupp. Inom idrotten har hallidrotter drabbats extra hårt av nedstängningen och många av de stora parasporterna är just hallidrotter. Nu när verksamheter så smått kan börja startas upp igen behöver det beräknas för att kostnaden initialt kan bli högre än vanligt. Det kan ta tid innan deltagare kommer till aktiviteter, både p.g.a. längre tids uppehåll och med anledning av försiktighet och rädsla för smittspridning. Det behövs generellt fler ledare i fritidsaktiviteter för barn och unga med funktionsnedsättning, och helst också ledare med kunskap om olika funktionsnedsättningar. Kontinuitet är särskilt viktigt för målgruppen, dvs. att barnen och ungdomarna är trygga i att det är samma ledare som leder aktiviteterna varje gång. Fysisk aktivitet är en av grunderna för en god folkhälsa. Att barn och unga ska kunna ta sig till och från aktiviteter samt ha nödvändiga hjälpmedel för att kunna delta på lika villkor är såklart en förutsättning för deltagande. Att assistenter ska kunna följa med är ofta en annan viktig förutsättning för deltagande vilket i många fall inte gått under pandemin då deltagarantalet haft strikta restriktioner.

Vänsterpartiet vill se en satsning på fritidsaktiviteter för unga på 500 miljoner kronor. Vi föreslår en modell som går i linje med tidigare lovsatsningar. Kommunen administrerar bidraget och fördelar till de föreningar som finns lokalt och som anmäler intresse för att ordna gratis aktiviteter.

8.2.4 Extra utbetalning till pensionärer, sjuka och arbetslösa

Coronakrisen har, precis som alla andra kriser, drabbat de mest utsatta allra hårdast. Dödligheten har varit högre bland dem med lägre inkomster. De med små eller inga marginaler drabbas också hårdast när arbete och inkomst försvinner. Många äldre och sjuka har fått sina liv begränsade avsevärt till följd av pandemin. Arbetslösa som är långt ifrån arbetsmarknaden har hamnat ännu längre ifrån den. Vänsterpartiet har tidigare föreslagit flera långsiktiga satsningar på dessa grupper, för att minska ojämlikheten i samhället. Vi kommer att återkomma med sådana förslag i vår budgetmotion för 2022, men nu behövs en extra satsning med anledning av pandemin.

När sommaren närmar sig och fler får vaccin kommer utökade resurser för dessa grupper vara mycket välkommet. Vänsterpartiet föreslår därför en extra utbetalning på 1 000 kronor till de pensionärer, sjuka och arbetslösa med minst resurser. Utbetalningen ska göras snarast möjligt.

Förslaget omfattar personer som uppburit äldreförsörjningsstöd, garantipension, sjuk- eller aktivitetsersättning på garantinivå samt personer som haft aktivitetsstöd eller etableringsersättning under det första halvåret 2021. Den som har full ersättning får 1 000 kronor extra. Den extra utbetalningen trappas ned enligt nedtrappningen av garantipension och garantinivån i sjuk- och aktivitetsersättningen. Personer med äldreförsörjningsstöd och aktivitetsstöd får ta del av hela ersättningen. Kostnaderna för förslaget beräknas uppgå till 1 011 miljoner kronor.

8.2.5 Extra utbetalning av flerbarnstillägg

Coronapandemin har slagit hårt mot samhället och mot samhällsekonomin. Den har också slagit ojämnt. Denna kris har, precis som alla andra kriser, drabbat de mest utsatta allra hårdast. Dödligheten har varit högre bland dem med lägre inkomster. De med små eller inga marginaler drabbas också hårdast när arbete och inkomst försvinner. För barnfamiljer kan situationen bli extra påfrestande. Familjer med flera barn lever oftare i med låg ekonomisk standard. Ungefär hälften av barnfamiljerna med fyra barn och över 70 procent av barnfamiljerna med fem barn eller fler lever med låg ekonomisk standard. Flerbarnstillägget till familjer med tre barn eller fler är således ett träffsäkert verktyg för att utjämna ekonomiska klyftor.

För att förbättra ekonomin för barnfamiljer med små ekonomiska marginaler föreslår Vänsterpartiet två extra utbetalningar av flerbarnstillägget snarast möjligt för familjer med tre barn eller fler.

Med vårt förslag får en familj med tre barn 730 kronor extra per månad. En familj med fyra barn 1 740 kronor extra per månad, en familj med fem barn 2 990 kronor extra per månad och en familj med sex barn 4 240 kronor extra per månad. De extra utbetalningarna kostar omkring 450 miljoner kronor 2021.

8.3 Studenter och doktorander

Trots att det inte i första hand har varit unga som har insjuknat i covid-19 så har många studenter fått sin vardag påverkad av pandemin. Hög sjukfrånvaro bland lärare, hög egen frånvara p.g.a. sjukdomssymptom och förändrade undervisningsformer har bidragit till en försämrad kvalitet på utbildningen. Många studenter och doktorander har klarat av sina studier trots ändrade förutsättningar, såsom distansarbete och digitala lektioner, men det är långt ifrån alla. Studenter som redan tidigare har haft svårt att hänga med har halkat efter ytterligare. Många unga har även mått psykiskt dåligt p.g.a.

av bristen på rutiner och isolering i hemmet. Konsekvensen av förlorad undervisning kommer att påverka samhället under en lång tid framöver. Stora satsningar behöver göras för att förhindra att de som var elever och studenter under pandemin i framtiden kommer att halka efter när det gäller högre studier, arbetstillfällen och löneutveckling.

8.3.1 Skuldavskrivning för studenter som drabbats av pandemin

Coronakrisen har haft stor påverkan på utbildningen på universitet och högskolor. De begränsningar och restriktioner som varit nödvändiga för att minska spridningen av coronaviruset har medfört krav på snabb omställning till distansutbildning för många studenter, men sänkt undervisningskvalitet som konsekvens. Utbildningsmoment, studiebesök och möjligheter att göra praktik har begränsats eller utgått helt.

För att kompensera studenter på universitet och högskolor för att de drabbats av pandemin föreslår Vänsterpartiet att 20 procent av deras studielån för 2020 skrivs av. Förslaget beräknas kosta 3,2 miljarder kronor.

8.3.2 Tillägg till studentkåren

Vänsterpartiet vill stärka studentinflytandet och öka tryggheten för studenterna. Studenternas välmående är av stor vikt för Vänsterpartiet. Det är därför centralt för oss att de kan få hjälp och stöd att klara studierna under pandemin. Studentkåren fyller en viktig roll i att erbjuda studiesociala aktiviteter och att tillvarata studenternas intressen. Vänsterpartiet avsätter för detta ändamål 30 miljoner kronor 2021.

8.3.3 Stärk doktorandernas arbetsmiljö

Samtliga doktorander har påverkats av pandemin genom en mer ineffektiv forskarmiljö. Det handlar om begränsade möjligheter till kontakt med forskare inom det egna forskarlaget och internationellt. Vissa doktorander har påverkats särskilt i form av svårigheter att genomföra sina projekt. Enligt rapporten Hur mår doktoranden? från Sveriges förenade studentkårer och fackförbundet ST så svarar drygt 16 procent av de tillfrågade doktoranderna att pandemin hade haft en kraftig negativ påverkan på deras forskarstudier. Nästan hälften ansåg att pandemin hade haft en viss negativ påverkan. Konsekvensen om doktoranderna inte får sin utbildning prolongerad (dvs. förlängd doktorandtid) blir att vissa doktorander inte hinner göra klart sin utbildning, att kvaliteten på forskningen sänks och att antalet sjukskrivningar bland doktorander riskerar öka.

Av denna anledning föreslår Vänsterpartiet att det avsätts sökbara medel för högskolorna med syfte att kunna förlänga doktorandutbildningen. Vänsterpartiet avsätter för detta ändamål 150 miljoner kronor 2021.

8.4 Skärpta villkor för krisstöden

De ekonomiska krisåtgärderna som regeringen, riksdagen och myndigheter vidtagit kan grovt sett delas in i tre kategorier: (i) förslag för att stärka företagens likviditet, (ii) förslag för att sänka företagens kostnader och (iii) förslag för att hjälpa individer som drabbas av den ekonomiska krisen. Vänsterpartiet står bakom många av regeringens krisåtgärder. Kraftfulla insatser har varit helt nödvändigt för att rädda jobb och livskraftiga företag. Flera av stöden har dock varit för generösa, detta gäller bl.a. utformningen av omställningsstödet, korttidsjobben och den generella sänkningen av arbetsgivaravgifterna. Vi har också kunnat se att många av de företag som erhållit stora belopp av olika krisstöd gjort rekordvinster, vilket belönats av marknaden med stigande aktiekurser. Den senaste tiden har det också framkommit att Volvo, som är ett av de företag som har tagit emot mest pengar, har ökat sina bonusar till ledningen. Volvo har betalat ut hela 118 miljoner kronor till ledningen samtidigt som man tillåtit tusentals anställda och erhållit över 1 miljard kronor i krisstöd från staten. Mer än var tionde skattekrona har alltså gått till ledningens miljonbonusar.

Därmed har i praktiken skattebetalarna subventionerat kapitalägarnas vinster och företagsledningarnas bonusar. Mönstret från finanskrisen 2008-2009 går alltså igen, där risker och förluster socialiseras samtidigt som vinsterna förblir privata. Det är ett orimligt system. Vinsterna brukar ju ses som kompensation för risk. Då blir det märkligt om staten tar hela risken samtidigt som ägarna behåller hela vinsten.

Reglerna för de företag som tagit emot stöd bör stramas upp. Vänsterpartiet föreslår att utdelningsstoppet och bonusförbudet efter stödmånaderna bör sättas till ett år. Vidare bör regelverket om vinstutdelning kompletteras med en bestämmelse om anmälningsplikt avseende vinstutdelning för bolagen. Tillväxtverket har efterfrågat en sådan bestämmelse för att underlätta deras kontroll. Därtill föreslår vi att stöd inte ska få lämnas under arbetstagarens uppsägningstid. Det strider mot det grundläggande syftet med stödet som är att undvika uppsägningar och värna sysselsättningen. Regeringen bör också se till att det i efterhand kontrolleras om företagen har haft rätt till stöden. Detta gäller särskilt stora företag som beslutat om stora utdelningar, extrautdelningar,

inklusive bonusutbetalningar till ledningen, kort efter att de lagstadgade 6 månaderna passerat.

I fråga om omställningsstöden och omsättningsstöden anser vi att kravet på en minskad sammanlagd nettoomsättning under perioden borde vara 50 procent i stället för den nuvarande nivån 30 procent.

8.5 Investeringsstöd för samhällsfastigheter

Investeringsbehoven som följer på den demografiska utvecklingen har medfört ökad skuldsättning för både kommuner och regioner. Vänsterpartiet anser att det är viktigt att staten tar ansvar och bidrar till att viktiga samhällsfastigheter som är nödvändiga för olika välfärdsfunktioner faktiskt byggs. Det är en viktig investering för framtiden. Det föreslagna stödet är både ett sätt att bistå kommuner och regioner i en svår tid och att bidra till ett bättre samhällsbygge för oss alla.

Etableringen av new public management och konsulttjänster inom välfärden har inneburit ett minskat inflytande för de som arbetar i verksamheten. Nybyggnation och renovering av befintliga byggnader måste ske i samarbete med de som sedan ska arbeta i lokalerna och se till att välfärden fungerar på bästa möjliga sätt. Det finns ett stort behov både av nya förskolor och skolor. Det beror på en kombination av kraftigt ökande barn- och ungdomskullar och av att många av dagens skolor är slitna, bristfälligt underhållna och inte anpassade för ett modernt lärande. Många skolor är i akut behov av nya lokaler vilket gör att man bl.a. använder sig av tillfälliga lokaler eller tvingas utöka antal elever per klass. Det är både förskolor, grundskolor, men även gymnasieskolor som behöver byggas.

Det finns ca 2 miljoner personer 65 år eller äldre. Av dessa bor ca 5,1 procent på särskilda boenden för äldre. Andelen äldre förväntas öka framöver. Enligt SCB beräknas drygt 7 procent av befolkningen vara 80 år eller äldre år 2030. Det ställer krav på kommunerna att erbjuda moderna äldreboenden som svarar mot behoven. Det finns också stora investeringsbehov gällande byggnader avsedda för hälso- och sjukvård hos regionerna. I det ingår också att bygga om sjukhus, vårdcentraler och andra vårdinrättningar både för att motsvara krav och riktlinjer för en modern vård och för en god arbetsmiljö. Som ett svar på ett omfattande behov i en tid av kris föreslår vi ett tillfälligt stöd under tre år där staten står för en del av investeringskostnaderna. Kommuner och regioner ska kunna söka stödet som innebär en statlig medfinansiering om 10 procent för upprustning och 20 procent för nybyggnation. Det ska även ställas

krav på energiförbrukning och klimatåtgärder för att få ta del av stödet. Stödet, nivån på medfinansieringen och det fortsatta behovet av stödet bör utvärderas för att eventuellt justeras och fortsätta längre än den föreslagna treårsperioden.

8.6 Coronakrisen och internationell solidaritet

Coronaviruset spridning över världen har fått stora konsekvenser. Effekterna slår särskilt hårt mot de redan mest utsatta och kommer att förstärka den redan ojämlika världsordningen. Enligt FN:s utvecklingsprogram UNDP riskerar konsekvenserna av pandemin att tvinga ytterligare 207 miljoner människor in i extrem fattigdom till 2030. Remitteringar har sedan pandemins utbrott minskat med 20 procent, vilket slår hårt mot världens fattigaste. FN:s fackorgan för arbetslivsfrågor ILO har beräknat att motsvarande 255 miljoner heltidsjobb försvann globalt under 2020.

Knappt hälften av jordens befolkning uppskattas ha något socialt skyddsnet. Globalt saknar en stor del av alla arbetstagare någon form av arbetslöshetsförsäkring. Dessutom arbetar 2 miljarder människor i den informella sektorn där många står utan tillgång till sjuklön. Det är människor för vilka en ekonomisk kris får mycket kännbara följder. Eftersom kvinnor världen över är hårdare drabbade av fattigdom än män kommer pandemin även att öka ojämlikheten mellan män och kvinnor. Kvinnor får dessutom betala ett högt pris när t.ex. mäns våld mot kvinnor ökar och sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter (SRHR) får stå tillbaka i spåren av pandemin.

Särskilt allvarig är situationen för de miljontals människor som befinner sig på flykt eller i flyktingläger runt om i världen. I fattiga eller krigsdrabbade länder där bristen på såväl rent vatten som mediciner är alarmerande och där trångboddheten är stor riskerar konsekvenserna av coronapandemin att bli förödande. Världshälsoorganisationens (WHO) uppmaningar om social distansering och om att tvätta händerna ofta för att undvika smitta blir meningslösa när man tvingas leva på en mycket liten yta och när basala förutsättningar för hygien och sanitet brister.

Det mest effektiva sättet att få bukt på smittspridningen är att hela världen vaccineras och det snabbt. Dagens tillverkning av vaccin är inte tillräcklig och dessutom är priset för vaccinet dyrare än det skulle behöva vara. För att få upp produktionen och ned kostnaderna för doserna måste patenten på vaccin mot covid-19 hävas under pandemin. En billigare kostnad per vaccindos skulle således innebära att biståndet till vaccin skulle räcka till fler doser.

Världsbanken befarar att fattigdomsbekämpningen i och med coronavirusets spridning inte kommer att kunna ske i tillräckligt snabb takt för att det globala målet om att utrota den extrema fattigdomen till 2030 ska kunna uppnås. Decennier av fattigdomsbekämpning riskerar nu att gå förlorade. Behoven av samarbete mellan världens länder för att hantera coronapandemin och de ekonomiska effekterna av den är mycket påtagliga. Det inkluderar inte minst skuldavskrivningar för de fattigaste länderna och ett tydligt stöd för internationella institutioner som WHO. Vänsterpartiet föreslår ett additionellt coronabistånd om 1 miljard kronor som syftar till åtgärder för att minska smittspridningen, för att möta akuta sjukvårdsbehov och effekterna av pandemin. Pengarna kan t.ex. användas till inköp av vaccin, skyddsutrustning och medicinsk utrustning eller till att anställa personal, men också till t.ex. omställning i syfte att få igång nya näringar för att möta arbetslösheten eller till SRHR som fått stå tillbaka i skuggan av coronapandemin. Sannolikt kommer det framöver att behöva tillskjutas ytterligare biståndsmedel för att förhindra svält och andra negativa effekter som följer i krisens spår. Vänsterpartiet avser att återkomma om det längre fram.

Den pågående coronapandemin kräver exceptionella åtgärder. Samtidigt har det blivit tydligt hur auktoritära ledare använder restriktioner mot sprittspridning i syfte att inskränka de mänskliga rättigheterna. Det gäller exempelvis yttrandefriheten, rättssäkra rättegångar och aborträtten. Hur olika länder agerar under den pågående krisen kommer att påverka miljontals människors demokratiska fri- och rättigheter under lång tid. Därför är det extra viktigt att stå upp för demokratiska principer och värderingar och att värna rättsstaten.

8.7 Coronakrisens påverkan på migrationspolitiken

I coronakrisens spår har det tagits breda politiska initiativ för att människor inte ska drabbas orimligt av pandemins konsekvenser. Vänsterpartiet är mycket kritiskt mot att inga av dessa initiativ har berört migrationspolitiken eller den praktiska vardagen för människor med t.ex. arbetstillstånd eller uppehållstillstånd enligt nya gymnasielagen.

Flera åtgärder borde ha vidtagits i början av pandemin för att minska de negativa konsekvenserna. Vänsterpartiet har lagt fram förslag för att underlätta för arbetskraftsinvandrare som riskerar utvisning efter uppsägning, för studenter från tredje land som löper samma risk när studierna begränsades, samt för asylsökande och nyanlända vars möjligheter att få den fasta anställning som krävs för ett permanent uppehållstillstånd eller återförenas med sin familj begränsats kraftigt. Inga av dessa

förslag har realiserats. Regeringen har presenterat vissa förslag som syftar till att underlätta situationen för de som omfattas av gymnasielagen. Vänsterpartiet står bakom förslagen, även om vi anser att de är otillräckliga.

I detta skede, över ett år efter att pandemin slog till mot Sverige och världen, krävs andra insatser på migrationsområdet än de vi föreslog för ett år sedan. Bland annat ser vi nu hur ändringarna av LMA-lagen som genomfördes 2016 får svåra konsekvenser. Lagändringen, som Vänsterpartiet konsekvent varit emot, innebär att personer med utvisningsbeslut förlorar sin dagersättning och sitt boende. Barn och barnfamiljer är undantagna. Under coronapandemin har det även drabbat personer som inte kan återvända till sina hemländer p.g.a. stängda gränser. En annan grupp som riskerar hamna i en liknande situation är de som släppts ut ur förvar, dels för att minska smittspridningen i förvaren, dels för att det inte går att verkställa beslut om utvisning p.g.a. stängda gränser.

Migrationsverket har möjlighet att avbryta verkställighet av utvisningsbesluten genom att bevilja tidsbegränsade uppehållstillstånd med hänvisning till att det finns praktiska verkställighetshinder. Ett sådant agerande från Migrationsverket skulle ge dessa människor tillgång till grundläggande sociala och ekonomiska rättigheter såsom tak över huvudet och mat för dagen. I vissa fall har asylsökande som fått avslag på sina grundärenden fått behålla LMA-bistånd p.g.a. coronapandemin, men de som förlorat biståndet har inte tillåtits återfå det. Migrationsverket hänvisar i stället till kommunernas möjlighet att bevilja nödbistånd. Men kommunerna anser inte att man har rätt till nödbistånd enligt socialtjänstlagen utan menar att personerna är Migrationsverkets ansvar då de saknar uppehållstillstånd i Sverige. En problematisk inställning som Vänsterpartiet kritiserat vid flera tillfällen.

Vänsterpartiet vill att ändringarna som genomfördes i LMA-lagen 2016 rivs upp, men i väntan på att så sker krävs omedelbara förändringar. Att riva upp lagen skulle inte heller lösa hela den problematik som beskrivs ovan. Nu krävs därför tillfälliga ändringar för att hantera konsekvenserna av pandemin och att undvika att människor hamnar i papperslöshet samt mildra den utsatta situation som följer av det.

Vänsterpartiet föreslår därför att alla personer som har lagakraftvunna utvisningsbeslut och som inte kan återvända till följd av coronapandemin beviljas tidsbegränsade uppehållstillstånd. Samma sak bör gälla för personer som inte kan förlänga sina uppehållstillstånd. Uppehållstillstånden bör gälla så länge som pandemin omöjliggör återvändande. För personer som inte kan styrka sin identitet med giltigt pass

till följd av stängda gränser och stängda ambassader bör tillfälligt undantag göras från passkravet i utlänningslagen.

I hela Europa har samhällen kämpat i över ett år för att minska smittspridning och skydda riskgrupper. Samtidigt fortsätter misären i de överfyllda läger på de grekiska öarna där asylsökande tvingas vänta i årtal på att få sina skyddsskäl prövade. Medan vi håller avstånd, tvättar händerna och är hemma om vi har symtom sitter dessa människor fast i en humanitär katastrof. I lägret Moria, som är byggt för 3 000 personer, bodde omkring 20 000 i trånga tält och utan tillräcklig sanitet eller hälsovård när det brandhärjades i september 2020. 12 000 människor blev hemlösa över en natt. I dag bor nästan 7 000 människor i ett nytt läger bestående av 570 tält. Förhållandena är mycket svåra, bristen på sanitet och vatten är omfattande. Den svenska regeringen har hittills sagt att den inte vill hjälpa till att evakuera lägren. Vänsterpartiet är mycket kritiskt mot detta beslut och menar att Sverige självklart bör vara ett av de länder som solidariskt bidrar till att ta emot människor på flykt.

8.8 Vaccinationer

Vaccination är ett effektivt och säkert sätt att bekämpa infektionssjukdomar. Vaccinet skyddar den enskilda individen samtidigt som även andra människor skyddas genom att smittspridningen minskas bland hela befolkningen. För att vaccination ska fungera på bästa möjliga sätt krävs det att en stor del av befolkningen har ett stort förtroende för vaccinets verkan. Det är därför viktigt att Sverige har ett väl utvecklat vaccinationsprogram förankrat i forskning och vetenskap.

8.8.1 TBE-vaccin

Sverige har i dag inget vaccinationsprogram mot TBE men Folkhälsomyndigheten har påbörjat ett arbete med att ta fram nationella rekommendationer för TBE-vaccinet. Det är ytterst viktigt att antalet som vaccineras mot TBE ökar eftersom TBE-smitta och förmodad TBE-smitta utgör en belastning för hälso- och sjukvården som går att undvika. I syfte att öka vaccinationsgraden mot TBE, i väntan på att ett särskilt vaccinationsprogram är på plats, anser Vänsterpartiet att ett högkostnadsskydd bör införas på högst 200 kronor per dos för vuxna. För barn bör vaccinationen vara helt kostnadsfri. Att vaccinera hela befolkningen enligt denna modell beräknas kosta 3 miljarder kronor. Eftersom en sådan omfattande vaccinering inte kan väntas ske under

innevarande år vill Vänsterpartiet till en början avsätta 500 miljoner kronor till ändamålet under 2021.

8.8.2 Pneumokockvaccin

I dag tar 10 av 21 regioner ut en avgift för pneumokockvaccination. Risken med att avgiftsbelägga vaccinet är att det kommer finnas människor som väljer bort vaccinationen av ekonomiska skäl. Om vi vill ha en jämlik vård, oberoende av inkomst eller var i landet man bor, bör samtliga regioner erbjuda alla som är 65 år eller äldre avgiftsfritt pneumokockvaccin. Vänsterpartiet föreslår därför att fr.o.m. hösten 2021 ska samtliga regioner införa avgiftsfri pneumokockvaccination. Kostnaden för förslaget beräknas uppgå till 45 miljoner kronor.

8.9 Laga sjukförsäkringen

Coronapandemin har påmint oss om att vi alla kan bli sjuka och om vikten av system som ger ekonomisk trygghet vid sjukdom. Pandemin har också visat på de ödesdigra konsekvenser sjuknärvaro kan få och hur låga ersättningsnivåerna i sjukförsäkringen är. Dessa insikter har lett till tillfälliga satsningar på en förstärkt sjukförsäkring. Vänsterpartiet menar att det krävs kraftigare och mer långsiktiga insatser.

8.9.1 Höj bostadstillägget i sjuk- och aktivitetsersättningen

Den ekonomiska standarden är betydligt lägre för människor med sjuk- och aktivitetsersättning än för befolkningen i stort. Många människor tvingas ut i fattigdom och har svårt att klara sin ekonomi. Ett vanligt förekommande mått på ekonomisk utsatthet är låg ekonomisk standard – en inkomstnivå understigande 60 procent av medianinkomsten i samhället. Omkring 130 000 av de personer som har sjuk- och aktivitetsersättning beräknas ha en så låg ekonomisk standard att de anses vara ekonomiskt utsatta.

Genom proposition 2018/19:134 Förbättrat grundskydd för pensionärer höjdes bostadskostnadstaket i bostadstillägget för pensionärer från dagens 5 600 kronor per månad till 7 000 kronor per månad för den som är ogift och 3 500 kronor per månad för den som är gift.

Personer med sjuk- och aktivitetsersättning har också rätt till bostadstillägg. När bostadskostnadstaket i bostadstillägget för pensionärer höjdes utan några justeringar inom sjuk- och aktivitetsersättningen fick de som lever på sjuk- och aktivitetsersättning jämförelsevis sämre möjligheter att efterfråga bostäder med god standard och

tillgänglighet. Vänsterpartiet menar att det är en olycklig utveckling och att bostadstillägget i sjuk- och aktivitetsersättningen bör justeras enligt förändringarna i bostadstillägget för ålderspensionärer. Reformen uppskattas kosta staten omkring 500 miljoner kronor för ett år. Vi föreslår att det höjda taget börjar tillämpas från den 1 juli. Kostnaden för 2021 uppgår därmed till 250 miljoner kronor.

8.9.2 Pausade bedömningar i sjukförsäkringen

Bristerna i såväl sjukförsäkringen som Försäkringskassans handläggning av densamma har länge varit allmänt kända. Andelen som utförsäkras vid dag 180 har fyrdubblats sedan 2015 och ökat från 29 till 40 procent mellan 2019 och 2020. Två offentliga utredningar som presenterades under våren 2020 har belyst bristerna ytterligare. Problemen har dessutom blivit ännu tydligare i ljuset av den pågående pandemin. Bristerna i sjukförsäkringen grundar sig i den s.k. rehabiliteringskedjan och de fasta tidsgränserna i den. Bedömningen av normalt förekommande arbete som görs efter 180 dagars sjukskrivning har stått i fokus för debatten. Exemplet är många på hur Försäkringskassan hänvisar sjuka människor till arbeten som inte finns i verkligheten.

Efter initiativ från Vänsterpartiet har regeringen lättat upp bedömningen av rätt till sjukpenning efter 180 dagars sjukskrivning. Det är välkommet och nödvändigt, men mer behöver göras. Nu kommer rapporter om att allt fler förlorar sin ersättning vid dag 365, till följd av pandemins konsekvenser. Detta gäller både långtidssjuka i covid-19 och de som fått rehabilitering eller andra insatser uppskjutna till följd av pandemin. På grund av nuvarande regelverk tvingas de söka påhittade arbeten på en arbetsmarknad som är extremt tuff till följd av pandemin. Det är inte rimligt. I väntan på att regeringen genomför långsiktiga och permanenta förändringar av sjukförsäkringen bör det tillfälliga undantag från bedömning av arbetsförmågan mot normalt förekommande arbete vid dag 180, som regeringen införde vid årsskiftet och tog bort i mitten av mars, återinföras och ett undantag från bedömning av arbetsförmågan mot normalt förekommande arbete vid dag 365 bör även införas. Pauserna bör gälla fram till utgången av 2021, då vi förutsätter att de förslag som regeringen bereder för att förbättra sjukförsäkringen trätt i kraft. Den samlade kostnaden för dessa två förslag beräknas uppgå till 300 miljoner kronor under 2021.

8.9.3 Slopade karensavdrag

Efter påtryckningar från bl.a. Vänsterpartiet har regeringen infört en karensersättning för att den som är sjuk ska stanna hemma från arbetet och därmed minska

smittspridning under den pågående coronapandemin. Vänsterpartiet har länge krävt att karensavdraget avskaffas helt. Till en början beskrev regeringen sitt förslag som ett slopat karensavdrag, men i själva verket innebar det en möjlighet för den enskilde att retroaktivt ansöka om ersättning för karensavdraget. Regeringen motiverade konstruktionen med ett schablonavdrag med att man inte vill öka arbetsbördan hos Försäkringskassan som är hårt belastad till följd av pandemin. Vänsterpartiet ifrågasätter att ett slopat karensavdrag skulle innebära så mycket mer arbete för Försäkringskassan än hanteringen av den schablonersättning som den enskilde kan söka.

För att motivera människor att stanna hemma från arbetet när de är sjuka, och på så vis minska smittspridningen, måste den ekonomiska kompensationen vara högre. Att ekonomiskt straffa de som tar sitt ansvar för att stoppa spridningen av pandemin är en märklig politisk linje i dessa tider. Vänsterpartiet menar att människor som är sjuka inte ska tvingas gå till arbetet för att få ihop sin ekonomi. Sverige är i dag det enda landet i Norden som har karensavdrag. Vi anser därför att karensavdraget bör slopas permanent.

Vänsterpartiet vill slopa karensavdraget. Coronakrisen har visat hur skadligt det kan vara med sjuknärvaro, dvs. att arbetstagare känner sig tvingade att gå till jobbet trots att de inte är friska. Något vi egentligen vetat sedan länge och som har starkt stöd i forskningen. Vänsterpartiet anser att karensavdrag bör slopas från den första juli 2021. Vänsterpartiets förslag om slopat karensavdrag bör ses tillsammans med vår satsning på minskat sjuklöneansvar för mindre företag som vi menar bör införas 2022 och som beskrivs närmare i motionen Social trygghet för småföretagare (2020/21:302). Förslaget är kostnadsneutralt för staten 2021.

8.9.4 Starkare skydd för behovsanställda

För att minska risken för spridning av coronaviruset uppmanas alla att stanna hemma vid minsta sjukdomssymptom. Därmed är det extra viktigt att det finns ett ekonomiskt skydd för de som av denna anledning inte kan arbeta. Detta gäller särskilt i äldreomsorgen där smittspridning får förödande konsekvenser. Var fjärde person som jobbar inom den kommunala äldreomsorgen är tillfälligt anställd och var femte är visstidsanställd med timlön. Många saknar därmed ekonomiskt skydd vid sjukfrånvaro. I den privata äldreomsorgen är andelen visstidsanställda ännu högre. Som visstidsanställd med timlön har man begränsad rätt till både sjuklön och sjukpenning.

Vänsterpartiet vill att heltid ska vara norm och att anställningsformen allmän visstidsanställning ska avskaffas. Det skulle lösa en stor del av de problem som tydliggjorts inom äldreomsorgen den senaste tiden. För att snabbt åtgärda de akuta

problem som råder just nu behövs dock en snabbare lösning på frågan. Utredningen En trygg sjukförsäkring med människan i centrum, har presenterat en lösning på problemen. Den föreslår att behovsanställda bör få sin arbetsförmåga bedömd mot behovsanställningen under de första 90 dagarna i sjukfallet, om det kan antas att hen skulle ha arbetat där om hen inte var sjuk. Med nuvarande regelverk betraktas behovsanställda som arbetslösa och arbetsförmågan bedöms mot normalt förekommande arbete. Ersättningen för gruppen är därmed också lägre. Vänsterpartiet menar att det vore lämpligare med en bestämmelse som fastslog att prövningen ska ske på detta sätt de första 180 dagarna. Regleringen för arbetstagare skulle därmed likställas med den reglering som gäller för egenföretagare. Regleringen träffar dessutom enbart de arbetstagare som har den mest osäkra typen av anställningar. Det vore både tydligare och mer enhetligt med en reglering som träffar samtliga arbetstagare som inte har en tillsvidareanställning, där rätten till sjukpenning skulle vara avhängig möjligheten för arbetstagaren att föra i bevis att arbete skulle ha utförts om arbetstagaren inte blivit sjuk.

Vänsterpartiet anser att regeringen måste agera. Förslagen från utredningen presenterades för över ett år sedan. Under tiden har smittspridningen i äldreomsorgen fått extremt svåra konsekvenser. Förslaget uppskattas enligt utredningen kosta omkring 132 miljoner kronor för ett helt år. Om det införs i vid halvårsskiftet i år bör kostnaderna uppgå till omkring 65 miljoner kronor.

8.10 Arbetsmarknadspolitik

Coronapandemin har slagit hårt mot svensk ekonomi och arbetsmarknad. Under 2020 varslades rekordmånga om uppsägning, arbetslösheten steg kraftigt och antalet långtidsarbetslösa ökade. Våren 2021 är läget på arbetsmarknaden fortfarande allvarligt. I slutet av mars var drygt 440 000 personer inskrivna som arbetslösa på Arbetsförmedlingen. Det motsvarar en arbetslöshet på 8,4 procent. Antalet inskrivna har visserligen minskat på senare tid, men de som varit utan jobb i ett år eller mer har fortsatt att öka. I slutet av mars var 187 000 personer långtidsarbetslösa. Under 2021 beräknas antalet långtidsarbetslösa överstiga 200 000 personer.

Politiken för fler jobb handlar i första hand om finanspolitik och investeringar. Vi beskriver i denna motion behovet av stora satsningar. Men det behövs även samlade och effektiva statliga insatser för att samordna arbetsmarknadspolitikerna. Trycket på Arbetsförmedlingen är alltså mycket högt och behoven av åtgärder stora. Fler arbetslösa är i behov av stöd för att stärka sin ställning på arbetsmarknaden. Samtidigt

är Arbetsförmedlingen under stark press till följd av nedskärningar, uppsägningar och pågående reformering. Mer än var tredje medarbetare har lämnat myndigheten och hälften av lokalkontoren är nedlagda. Regeringens insisterande på att fortsätta forcera en katastrofal omstöpning av Arbetsförmedlingen framstår som djupt oansvarigt och byggd på misslyckade nyliberala föreställningar. Vänsterpartiet kräver ett nödstopp för processen och en radikalt annorlunda styrning av Arbetsförmedlingen. Om Arbetsförmedlingen ska kunna hantera den höga arbetslösheten och erbjuda de arbetslösa vägledning, stöd och utbildning krävs mer resurser. Det är i synnerhet viktigt för att motverka att långtidsarbetslösheten biter sig fast. De satsningar på 448 miljoner kronor som regeringen presenterat i vårändringsbudgeten är otillräckliga. Dessutom anser vi inte att upphandlade matchningstjänster bör vara med i prioriteringarna. Vänsterpartiet föreslår därför att Arbetsförmedlingens förvaltningsanslag ökar med en halv miljard kronor och att 1,5 miljarder kronor tillförs anslaget för arbetsmarknadspolitiska program och insatser, utöver det som regeringen presenterat i samband med denna budget. Totalt tillförs 2 miljarder kronor innevarande år.

8.11 Krisstöd till kultur, idrott och fritid

Pandemin har slagit hårt mot kultur-, idrott- och fritidsområdet. Verksamhet har behövts ställas om snabbt och nya områden har behövts täckas upp för att möta krisen. Många av områdets inkomster har också försvunnit då restriktioner gjort att en stor del av verksamheten har tvingats ställa in. Många olika stödpaket har satts in men många instanser har inte nåtts av dessa paket, ibland p.g.a. regelverk, ibland p.g.a. att det helt enkelt riktat sig till annan verksamhet. Vänsterpartiet vill att de som hittills inte fått stöd nu får hjälp att hantera pandemins effekter.

8.11.1 Krisstöd folkhögskolan

Folkhögskolan har en viktig roll att spela i det svenska utbildningssystemet. Med sin särskilda pedagogik och friare uppdrag har man under mer än ett sekel gett människor en chans till utbildning, bildning och större makt över sitt eget liv. Många som misslyckats med tidigare skolgång har genom studier på folkhögskolan fått en möjlighet till vidare studier eller jobb.

Pandemin har inneburit högre arbetslöshet och fler ungdomar som har svårt att klara gymnasiet. Folkhögskolan behövs mer än på länge och då är det extra oroande att så många skolor har drabbats hårt ekonomiskt. Uteblivna kortkurser, inställda konferenser

och tomma internat har inneburit stora intäktstapp. Regeringens tillskott täcker inte upp för de behov som finns efter uteblivna intäkter för internat och konferenser. Om inget görs riskerar vi att uppsägningar av personal och försäljningar av fastigheter blir följden.

Vänsterpartiet föreslår ett krisstöd på 100 miljoner kronor riktat till de folkhögskolor som har störst behov med anledning av pandemin uppkomna ekonomiska problem.

8.11.2 Krisstöd friluftslivet

Under pandemin har människors möjligheter till friluftsliv varit mycket betydelsefullt för att motverka psykisk och fysisk ohälsa. Att kunna gå ut i skogen och naturen när ens andra möjligheter till motion har försvunnit uppger många som en viktig friskhetsfaktor. Att kunna semestra hemma genom att vara ute och tälta, vandra eller bo i stuga har fungerat som en viktig ersättning när de vanliga semesterplanerna har ställts in. Trots detta har många av friluftorganisationerna drabbats av stora intäktsbortfall i spåren av pandemin. Friluftorganisationerna har heller inte fått något riktat stöd för att möta krisen.

Vänsterpartiet vill se att de organisationer som drabbats ska kunna få ett särskilt stöd. Vi behöver se till att de klarar sig genom pandemin och klarar upprätthålla sin verksamhet under krisen. Stödet ska gå till att täcka fasta kostnader, så som hyreskostnader och personalkostnader, för de som drabbats hårt av krisen. Utöver detta föreslår Vänsterpartiet även en särskild satsning på aktiviteter för barn och ungdomar. Detta skulle ge friluftorganisationerna chans att t.ex. anordna aktiviteter som annars inte hade varit möjliga för att nå fler, öppna dörrar för att utbilda fler ledare osv. Vänsterpartiet föreslår att sammanlagd 150 miljoner kronor ska gå till friluftslivet för att fylla dessa två syften.

8.11.3 Krisstöd idrotten

För Vänsterpartiet är det centralt att det finns goda möjligheter till idrottande för människor i alla åldrar, oavsett bakgrund och ekonomiska förhållanden. Det handlar om en bred palett av insatser som behövs för att skapa de bästa förutsättningarna för människor att leva ett aktivt liv. Pandemin och dess restriktioner har däremot tydligt förändrat idrottens förutsättningar.

Vi kan se att idrottsföreningar med dess styrelser och ledare har gjort stora ansträngningar det senaste året för att kunna erbjuda en trygg verksamhet utifrån Folkhälsomyndighetens rekommendationer. När världen förändras och känns osäker har

idrottsträningen kunnat ge barn och unga en känsla av normalitet och vardagsrutin. Det är tydligt att förutom minskade sponsorintäkter och uteblivna biljettintäkter är nu också minskade medlemsavgifter en effekt av pandemin. Det har kommit rapporter om en minskning av deltagande i alla ålderskategorier men särskilt alarmerande är den stora minskningen hos äldre tonåringar.

Regeringen annonserade i sin senaste ändringsbudget ett ytterligare stöd till idrotten. Vänsterpartiet kommer att bevaka hur läget utvecklar sig och kommer återkomma under höstbudgeten med ytterligare förslag.

8.11.4 Krisstöd kulturen

Kulturlivet är hårt drabbat av coronakrisen. Det gäller såväl de stora institutionerna som den enskilda kulturarbetaren. Vänsterpartiet föreslår en rad insatser för kulturlivet.

Genom ändringsbudgetar och höstbudgeten har kulturlivet hittills fått en del stöd för att försöka täcka upp mycket av de förluster och ekonomiska problem som hittills drabbat kulturlivet i pandemin. Vänsterpartiet tycker att det är viktigt att stötta kulturlivet genom pandemin och kommer bevaka effekten av de senaste förslagen och den återstartsutredning som nu arbetar. Vi hoppas att restriktionerna snart kan börja lätta men ser att det kan finnas anledning att återkomma i höstbudgeten med ytterligare förslag. En viktig aspekt av stödet till kulturlivet i pandemin är att se till att de stödsystem som finns för egen- och småföretag faktiskt når fram till kulturföretagarna. Villkoren för a-kassa och socialförsäkringar måste också fungera för kombinatorer och frilansare. De förbättringar regeringen har genomfört har inte varit tillräckliga och vi har därför tagit ett flertal initiativ i riksdagen för att anpassa regelverken.

8.11.5 Krisstöd föreningslokaler

Pandemin har påverkat många på olika sätt. Många föreningar har tappat delar av eller hela sin inkomst då pandemin och restriktionerna har gjort det omöjligt att genomföra verksamheten. Många föreningar som hyr en kommunal lokal har fått hjälp med sänkta hyror och subventioner för att klara den ekonomiska påfrestning som pandemin har inneburit. Det har däremot varit svårt för många som hyr av privata värdar att få hyresreduktion under pandemin och de riskerar att behöva säga upp sina lokaler när de tappat medlemmar, sponsorer, biljettintäkter eller andra intäkter kopplade till evenemang. Det stöd som regeringen genomfört har inte fungerat tillräckligt bra för föreningar.

Vänsterpartiet vill se ett stöd som administreras av kommunerna och som syftar till att ge hyresstöd till föreningar som drabbats av pandemin. För oss är det viktigt att vi även efter pandemin har platser för att mötas och utvecklas genom kultur, idrott och andra föreningsaktiviteter. Vänsterpartiet föreslår att 50 miljoner kronor ska gå till ändamålet.

8.11.6 Hemslöjden

Även om pandemin på många sätt har ökat intresset för hantverk har yrkesverksamma inom slöjd och konsthantverk tappat stora delar av sina inkomster. Många är egenföretagare och många av de försäljningstillfällen som man tidigare har haft har under pandemin ställts in. Ofta ligger företagen också under 180 000 kronor i omsättning vilket gör att man inte når av de företagsstöd som betalats ut. Inte heller de kulturstöd som kanaliseras via Kulturrådet och Konstnärsnämnden har nått den här målgruppen. Hemslöjden är en del av vårt kulturarv, är en lättillgänglig kulturform som dessutom är mindre koncentrerad till storstäderna jämfört med andra konstområden. Det här är ett område som behöver stöd för att klara pandemin. Det senaste året har Nämnden för hemslöjd tvingats omfördela medel från föreningslivet för att skapa ett krisstöd. Vänsterpartiet menar därför att regeringens 2 miljoner kronor i stöd är för lite och föreslår att ytterligare 1 miljon kronor fördelas till nämnden.

8.12 Bostäder och byggande

Rådande bostadspolitik måste ersättas av en politik som kan möta de olika utmaningar vi står inför i form av bostadsbrist, bostadssegregation och klimatomställning – en bostadspolitik som tar ansvar för att bygga bort bostadsbristen, bryta bostadssegregationen och minska bostadssektorns klimatpåverkan. Det kräver en bostadspolitik med högre ambitioner där staten och kommunerna tar ett större ansvar jämfört med i dag.

Det råder bostadsbrist i en majoritet av landets kommuner. Enligt Boverket behöver det byggas omkring 67 000 bostäder per år de närmaste åren. Samtidigt sjunker nu bostadsbyggandet. Bristen på bostäder begränsar människors frihet och i förlängningen samhällets utveckling. Det saknas framför allt hyresrätter med rimliga hyror, något marknaden inte klarar av att bygga på egen hand. Bostadsbristen ska byggas bort med en politik för ökat bostadsbyggande, med fokus på miljövänliga hyresrätter med rimliga hyror. För det krävs att staten tar ett större ansvar för finansieringen och att

kommunerna lever upp till sitt bostadsförsörjningsansvar. Vänsterpartiet vill åstadkomma detta genom att bl.a. införa statliga topplån, höja investeringsstödet för att stimulera byggandet av hyresbostäder samt stärka stödet till renovering och energieffektivisering. Vänsterpartiet vill även se ett investerings- och renoveringsstöd för idrottsanläggningar, detta för att skapa förutsättningar för att alla barn och ungdomar ska ha en jämlik tillgång till idrottsanläggningar över hela landet.

8.12.1 Statlig hyresfond

Under coronakrisen har tusentals löntagare förlorat sina jobb. Redan tidigt under pandemin varnade Vänsterpartiet för att hyresgäster som en följd av arbetslöshet inte skulle komma ha råd att betala sin hyra. Lika tidigt krävde vi att alla vräkningar av hyresgäster skulle stoppas tillfälligt och att en krisfond skulle inrättas, så att även hyresgäster som p.g.a. coronakrisen inte kunde betala sin hyra skulle kunna få hjälp. Så blev det inte, eftersom inga andra partier ställde sig bakom förslaget, och i stället blev det tyvärr som vi varnade för.

I spåren av corona har tusentals hyresgäster vräkts. Amnesty Internationals senaste årsrapport bekräftar att covid-19 i Sverige har slagit hårt mot hyresgäster och myndigheterna har fortsatt utföra vräkningar trots pandemin. Enligt Kronofogdemyndigheten genomfördes 2 106 vräkningar under 2020. Under de första 10 veckorna av 2021 har antalet vräkningarna ökat med 30 procent jämfört med samma period förra året.

Finansinspektionen meddelade 2020 att bankerna får ge bostadsägare undantag från amorteringskraven under en period om de drabbas av inkomstbortfall kopplat till coronakrisen. Välkommet och behövligt. Men för hyresgäster som drabbas av inkomstbortfall p.g.a. coronakrisen finns alltså inget stöd. Vänsterpartiet vill därför att staten inrättar en hyresförlustgarantifond. Medlen i fonden lämnas till den hyresvärd som drabbas av hyresförluster p.g.a. att hyresgäster inte har råd att betala hyran i coronakrisens spår (april 2021 till september 2021, med möjlighet till förlängning).

Staten ska stå för 75 procent av hyresnedsättningen och värden för resterande 25 procent. Fonden ska administreras och betalas ut av Boverket. Den enskilda hyresvärden ansöker om medel. Till ansökan bifogar hyresvärden uppgifter som styrker att denne har drabbats av hyresförluster. För att få ta del av hyresförlustgarantin ska hyresvärden först göra en överenskommelse med Hyresgästföreningen som innebär följande: (i) hyresgäster som inte kan betala hyran p.g.a. inkomstbortfall i coronakrisens spår ska få bo kvar (moratorium på uppsägningar) och (ii) inga förfallna betalningar ska

gå till inkasso. För hyresgästen innebär förslaget en nedsättning av hyran med maximalt 75 procent (utfallet avgörs av förhandling och storlek på inkomstbortfallet). För att få ta del av nedsättningen behöver hyresgästen styrka att hen har för låg inkomst (jfr inkomstprövning för att få hyreskontrakt). Vi föreslår att 500 miljoner kronor avsätts för de första sex månaderna.

8.12.2 Stimulans för fler hyresrätter nu

I dag råder bostadsbrist i en majoritet av landets kommuner. För att motverka ett kraftigt fall i bostadsbyggandet i en tid då byggtakten i stället behöver öka bör staten investera mer i bostadsbyggande. Vänsterpartiet föreslår därför att investeringsstödet för byggande av hyresrätter utökas med 1 miljard kronor redan i år för att ge en extra stimulans för att redan tänkta byggen kommer igång tidigare, men även för att få igång ett ökat byggande av bostäder.

8.13 Omställning för klimat och miljö

Utsläppen inom transportsektorn står för en tredjedel av Sveriges utsläpp. Sverige har som målsättning att utsläppen från inrikes transporter ska minska med minst 70 procent senast 2030. Målet nås dock inte med dagens beslutade åtgärder och kommer att kräva omfattande åtgärder i form av nya styrmedel och investeringar för att uppnås. I den klimatomställning som måste till är utbyggd järnvägstrafik en central komponent.

Godstrafiken behöver i ökad omfattning flyttas från väg till räls och vatten. För att nå nödvändiga utsläppsminskningar måste även transporteffektiviteten öka genom att förutsättningarna för att gå, cykla och resa kollektivt förbättras. Privatbilismen måste minska, inte minst i våra städer och tätorter. För att öka andelen resande med kollektivtrafik och järnväg måste staten ta ett ökat ansvar för att stärka tillgängligheten i hela landet och göra de klimateffektiva färdalternativen billigare än de klimatbelastande. Staten måste med åtgärder och styrmedel stärka järnvägens och kollektivtrafikens konkurrenskraft. Resor med kollektivtrafik kan inte vara ett färdalternativ för alla i glesbygden, men genom stärkt stöd för anpassad kollektivtrafik kan tillgängligheten stärkas för många grupper som saknar möjlighet att färdas med bil eller som i dag saknar hållbara alternativ till bilresor.

En utbyggd kollektivtrafik på landsbygd och i glesbygd skapar förutsättningar för minskade klimatutsläpp och stärkta förutsättningar att bo och leva även i glesbygd, men

detta kräver även satsningar på upprustning av vägnätet i stället för nybyggda motorvägar och att vi värnar våra regionala järnvägar.

Vänsterpartiet anser att minkuppfödningen bör avvecklas samt att den storskaliga animalieindustrin i högre utsträckning, och i enlighet med principen att förorenaren betalar, bör bära kostnaden för risker gällande spridning av pandemi och sjukdomar. Vi anser därför att de 60 miljoner som tillförs minknäringen i stället borde nyttjas för att bära kostnaden för att avveckla densamma. Vi anser även att bekämpning av fågelinfluensan i ökad utsträckning bör bäras av verksamhetsutövarna.

8.13.1 Öka takten för utbyggnad av laddinfrastruktur för elbilar

Sverige når inte klimatmålet för transportsektorn till 2030 med nuvarande åtgärder. En ökad elektrifiering av vår fordonsflotta är enligt Vänsterpartiet en nödvändighet för att målet ska nås. Trots detta finns fortfarande stora brister i laddinfrastrukturen och behovet är stort av att skyndsamt åtgärda dessa luckor. Tillgången till publika laddstationer, både med snabbladdare och supersnabbladdare, för elbilar behöver kraftigt förbättras. Inte minst i de norra delarna av Sverige. Efterfrågan på statlig finansiering för att möjliggöra detta är fortsatt hög. Vi föreslår därför att 300 miljoner kronor tillförs i tilläggsbudget till anslag 1:16 Klimatinvesteringar på UO20 från 1 juli 2020 för detta ändamål.

8.13.2 Verkställ planer för ett fossilfritt Sverige

Coronakrisen kräver ekonomiska stimulansåtgärder som främjar sysselsättningen. Det ger oss goda förutsättningar att främja hållbara investeringar för att även möta klimatkrisen. Internationella energimyndigheten (IEA) har nyligen konstaterat att storskaliga investeringar för att främja utveckling, spridning och integrering av klimatvänlig teknik bör vara en central del av regeringarnas planer, då det kommer att både stimulera ekonomin och skynda på omställningen till förnybara energikällor.

Vänsterpartiet delar den uppfattningen. Vår uppfattning är att näringen själv bör bära en väsentlig del av omställningskostnaderna men att det inte minst i skuggan av coronakrisen krävs skyndsamma statliga åtgärder för att medverka till en omställning med minskade utsläpp och gröna jobb. Inom ramen för Fossilfritt Sverige har ett antal branscher tagit fram egna färdplaner för hur respektive bransch ska bli fossilfri med stärkt konkurrenskraft som följd. Färdplanerna innehåller konkreta förslag på åtgärder för både aktörerna och politiken. Hittills har 13 färdplaner överlämnats till regeringen, och ytterligare åtta är färdigställda för att överlämnas till regeringen. Färdplaner har

bl.a. tagits fram för bygg- och anläggningssektorn, sjöfartsnäringen och återvinningsindustrin. Till förslagen som Vänsterpartiet anser vara lämpliga hör:

- Stöd för ökad elektrifiering inom vägtrafiken exklusive laddstolpar för personbilar
- Införande av generella ekonomiska incitament som gör återvunnet material mer konkurrenskraftigt på marknaden.
- Statligt stöd för tillgång till fossilfria drivmedel och energikällor inom sjöfarten.
- Statligt stöd till program för forskning och utveckling om fossilfri ståltillverkning

Vänsterpartiet vill att 1 miljard kronor anslås på UO20 från 1 juli 2021 i syfte att skyndsamt verkställa lämpliga åtgärder i de branschvisa färdplaner som presenterats av Fossilfritt Sverige.

8.13.3 Tidigarelägga investeringar i Inlandsbanan

Vänsterpartiet vill tidigarelägga investeringar i Inlandsbanan. Satsningen möjliggör att i stor skala påbörja säkerhetshöjande åtgärder såsom siktröjning och gallring längs järnvägsfastigheten, trumbyten samt nybyggnation av ekodukter och renstängsel. Även markentreprenad samt arbeten med kanalisation av ny optofiber på hela sträckan Mora till Gällivare kan påbörjas. Dessa åtgärder skulle förutom att skapa uppemot 300 arbetstillfällen även påskynda färdigställande av en prioriterad godskorridor med mycket låga klimatutsläpp. Vänsterpartiet föreslår därför att Inlandsbanan AB tillförs 200 miljoner kronor för upprustning innevarande år.

8.13.4 Tidigarelägg järnvägsunderhåll

En av de trånga sektorerna för att utföra bra järnvägsunderhåll är tillgång till anläggningar, främst spår. Eftersom de normalt sett är näst intill konstant trafikerade är det svårt att få tillgång till dem för underhållsinsatser. På grund av coronakrisen ställs allt fler tåg in och kommer sannolikt att fortsätta att göra det en tid framåt. Därmed öppnas en möjlighet att genomföra välbehövligt underhåll, som både Trafikverket och underhållsbolagen vill utnyttja.

Rälsbyten, sliperbyten, rälsslipning, växelreparation, vegetationsröjning, dränering, säkerhetshöjande åtgärder (t.ex. siktröjning vid vägar) och byte av kontaktledningar är några exempel på arbeten som snabbt skulle kunna utföras och som också skulle få en direkt positiv effekt för järnvägssystemet. Några objekt som särskilt nämnts är Kimstad-Finspång och Mälarbanan. Det finns både vilja och beredskap hos aktörerna, men det saknas i dagsläget pengar.

Regionala järnvägar är mycket viktiga för vår infrastruktur, ändå lägger Trafikverket ner bana efter bana. Detta är ett allvarligt problem och upprustning av flera banor är akut nödvändig. Relativt stora underhållsanslag finns aviserade i statsbudgeten, men investeringarna växlas inte upp på riktigt förrän 2022. Vänsterpartiet föreslår därför att underhållsramen ökas med 750 miljoner kronor för sista halvåret av innevarande år.

8.13.5 Anslagsstöd till Sjöfartfartsverket

Coronakrisen har slagit hårt mot sjöfarten, framför allt mot passagerarsjöfarten där vissa linjer är samhällsviktiga då de även fraktar gods och används för pendling. Vissa sträckor fungerar fortfarande p.g.a. stöd från den finska staten. Det finns rederier som lagts ner och andra rederier har fått lägga upp fartyg. En del kör fortfarande men med mycket mindre volymer, vilket gör att marginalerna och omsättningen blir mycket lägre än annars. Det är viktigt att de tillfälliga förändringar som gjorts gällande sjöfartsstödet och korttidspermitteringar fortsätter att gälla.

Sjöfartsverket har en ekonomi i kris, vilket innebär att det planeras för höjda farleds- och lotsavgifter, något som skulle vara mycket skadligt för framför allt inlands- och kustsjöfarten. De planerade avgiftshöjningarna för 2021 bör inte ske. De kostnader som fritidsbåtsverksamheten medför men inte betalar för bör täckas av anslag. Isbrytningen är motsvarigheten till vinterväghållning och snöröjning på järnvägen och bör anslagsfinansieras.

Vänsterpartiet föreslår därmed ett totalt anslag på 600 miljoner kronor till Sjöfartsverket för att täcka dessa kostnader för hela 2021 och ge utrymme för att inte höja avgifterna.

8.13.6 Slopade banavgift för tåg företagen under 2021

Redan före coronakrisen var konkurrensläget tufft för järnvägsoperatörerna gentemot vägtransporterna. I synnerhet påverkas godstransporterna på järnvägen, men även persontrafiken. Vänsterpartiet föreslår därför att tågoperatörerna inte ska behöva betala några banavgifter till staten under 2021. Den slopade banavgiften bör även gälla retroaktivt för första halvåret. Därmed slipper branschen en utgift på 2 020 miljoner kronor under året. Då intäkterna från banavgifterna går till järnvägsunderhåll ökas anslaget för detta ändamål med motsvarande summa.

8.13.7 Stöd till kollektivtrafiken

Kollektivtrafiken har tappat mycket pengar under coronakrisen p.g.a. att antalet resande minskat drastiskt samtidigt som kollektivtrafiken till stora delar har upprätthållit turtätheten för att minska smittspridningen. Flera regioner indikerar nu att de kommer att dra ner på trafiken efter corona för att spara pengar, samtidigt som man egentligen behöver åtminstone upprätthålla och förbättra trafiken för att både locka tillbaka och öka andelen resenärer som använder kollektivtrafiken. Regionerna behöver satsa mer pengar i kollektivtrafiken, men kan inte bära hela den extra kostnaden själva då de även måste satsa på områden som vård, utan staten måste gå in med stöd. Detta gäller speciellt de regioner som inte gått med vinst i regionen 2020. Vi föreslår därför ett riktat stöd på 3 miljarder kronor till RKM för att upprätthålla kollektivtrafiken även efter pandemin.

8.13.8 Utbildningssatsning järnväg

Det finns ett stort behov av att rusta och bygga ut järnvägen. Samtidigt råder det brist på personal som kan göra detta. En utredning från 2018 från fackförbundet Seko bedömde att åtminstone 1 700 nyckelpersoner kommer att saknas inom några år inom järnvägssektorn, dvs. bantekniker, spårsvetsare samt el-, signal- och teletekniker. För att ställa om samhället och satsa på järnvägen föreslås en satsning på 60 miljoner kronor för höstterminen 2021.

8.13.9 Höjd elbusspremie

Vi vill att kollektivtrafiken ska återhämta efter pandemin. I Sverige rullar 14 000 bussar, de flesta inom den regionala kollektivtrafiken. I Göteborg har Västtrafik och bussbolaget Transdev nyligen investerat i 145 nya elbussar som nu börjat rulla på 34 helt elektrifierade linjer. Vi vill att fler ska följa det goda exemplet. Därför behövs förutom ökat driftsstöd också en ökning av den elbusspremie som finns i dag. Dessvärre har regeringen försämrat elbusspremien med den nya förordningen från augusti 2020. Regeringen har sänkt stödbeloppet från 20 till endast max 10 procent av inköpskostnaden för elfordonet. Dessutom finns endast 80 miljoner kronor avsatta per år för elbusspremien, och en aktör kan högst söka 25 miljoner kronor per år. I dagsläget finns 48 ansökningar på totalt 2,5 miljarder kronor hos Energimyndigheten. Om vi vill att en stor del av Sveriges bussflotta ska elektrifieras är det uppenbart att det behövs väsentligt mycket mer pengar. Vi föreslår 500 miljoner kronor extra för det här året.

8.13.10 Flexibel investeringspott för hållbara godstransportlösningar

Coronakrisen visar att behov inom en kort tidsperiod kan uppkomma för tillgång till hållbara godstransporter för näringslivet. För att möjliggöra sådana investeringar som inte tillgodoses eller uppmärksammas i gällande nationella plan 2018-2029 föreslår Vänsterpartiet en flexibel investeringspott på 50 miljoner kronor, utöver nuvarande näringslivpott, för stöd till kombiterminaler/omlastningscentraler, triangelspårsutbyggnader (rondell för tåg) eller andra investeringar som underlättar ökad överflyttning av godstrafik till sjöfart och järnväg samt investeringar som bidrar till mer hållbar inhemsk åkerinäring.

8.13.11 Statlig finansiering av ERTMS-ombordutrustning

Tågoperatörerna beräknas ha en uppskattad samlad kostnad på minst 3 miljarder kronor för att anpassa tekniken i loken för det nya signalsystemet. Detta är en kostnad som branschen själv förväntas bära i Sverige till skillnad mot ett antal andra länder där staten tar ett betydande ansvar för finansieringen. Kostnaden för varje enskilt lok är minst 3 miljoner kronor, och ungefär 1 000 lok behöver denna åtgärd. Nuvarande plan är att en stor andel av lokflottan ska vara anpassad till ERTMS-systemet till oktober 2023. Vänsterpartiet anser att staten bör finansiera kostnaden för ombordutrustning för ERTMS med 100 procent om det genomförs under andra halvan av 2021. För detta ändamål avsätter Vänsterpartiet därför 125 miljoner kronor.

8.13.12 Öka investeringarna i nattågsfordon

Trafikverket upplyser regeringen i sitt budgetunderlag för perioden 2021-2023 om behovet av att successivt öka låneramen kopplat till investeringar i nattågsfordon. De vagnar som finns i dag är ålderstigna och slitna.

Trafikverket har i dag upphandlad nattågstrafik för två trafikavtal med fordonsbehov av 100 vagnar och 16 lok. Den totala kostnaden för att ersätta egna och operatörens fordon bedöms vara 3,8 miljarder kronor. Eventuellt kan ytterligare avtal för nattågstrafik till Europa tillkomma enligt Trafikverket. Myndighetens preliminära bedömning av fördelningen för investeringskostnaden är: 11 miljoner 2021 (till förfrågningsunderlag), 390 miljoner 2022 (till förskott), 11 miljoner 2023 (till Trafikverkets projektorganisation för produktion), 501 miljoner 2024 (till uppfyllnad av milstolpar och tågset för test), 1 504 miljoner 2025 (till leverans av tågset), samt 1 383 miljoner 2026 (till leverans av tågset), vilket ger en total kostnad på 3 800 miljoner kronor vid fullständig leverans.

Trafikverket har just nu ett pågående regeringsuppdrag att se över förutsättningarna att upphandla nattågstrafik till Europa. I sin delredovisning av uppdraget i januari i år föreslog Trafikverket att Malmö-Köln skulle bli första sträckan, men ett problem är bristen på nattågsfordon samt att svenska nattåg inte kan köras i Europa. De befintliga fordonen är byggda med nordisk profil som är bredare än den europeiska profilen och kan därför inte köras söderut i Europa. Vagnar med europeisk profil kan däremot köras från Narvik ned till södra Europa utan att begränsas av profilen.

Vänsterpartiet föreslår att 206 miljoner kronor till förfrågningsunderlag samt förskott satsas innevarande år för ökade investeringar i vagnar och lok för förbättrade nattåg. Vi stöder därmed Trafikverkets budgetförslag men tidigarelägger den sammanlagda satsningen på 3,8 miljarder kronor med ett år.

8.13.13 Statligt solcellsstöd

Den 1 januari 2021 trädde nya regler för statligt solcellsstöd ikraft, vilket aviserades i vårbudgeten 2020. Det tidigare solcellsstödet för privatpersoner avvecklades och ersattes av ett skatteavdrag. Stödet omfattas därmed av ROT. De privatpersoner som hamnat mellan det nya och det gamla systemet för stöd har drabbats ekonomiskt.

Om omställningen till förnybar energi ska fungera i praktiken måste omställningsstöden fungera när de väl har beslutats om. Regeringen föreslår i sin vårändringsbudget att 260 miljoner kronor skjuts till för att betala ut stöd till de som drabbats. Vänsterpartiet bedömer att behovet är större än så och föreslår därför att ytterligare 40 miljoner kronor anslås för dem som drabbats ekonomiskt när det tidigare solcellsstödet för privatpersoner ersattes med ett skatteavdrag.

8.13.14 Coronastöd till taxi

Taxinäringen har drabbats hårt av coronapandemin. Enligt siffror från Swedbank minskade de samlade beloppen för kortbetalda taxiresor med omkring 80 procent efter att pandemin slagit till 2020, jämfört med samma period 2019. Skatteverkets statistik visar på ett betydligt lägre omsättningstapp, omkring 25 procent. Taxinäringen består av många mindre aktörer och är svåröverskådlig av flera skäl. Därför är det svårt att säga exakt hur branschen påverkats av krisen, men att den drabbats hårt råder det inga tvivel om. Antalet registrerade taxiföretag minskade från 7 640 till 7 270 under 2020.

13 procent av taxifordonsflottan har ställts av sedan mars 2020, enligt Transportstyrelsen.

De statliga företagsstöd som taxiföretagen kan söka täcker fasta kostnader och eftersom dessa utgör en relativt lite del av deras omkostnader har de inte varit tillräckliga. Många taxiföretag har sökt stöden, men de räcker inte för att säkra företagens överlevnad.

Taxinäringen har sedan en tid tillbaka präglats av överetablering, vilket pressar ned löner, arbetsvillkor och kvalitet. Den ekonomiska press som coronapandemin innebär riskerar, enligt både arbetsgivare och facket, leda till att den seriösa delen av taxibranschen slås ut och ersätts av plattformsbolag som Uber och liknande.

Vänsterpartiet föreslår att ett specifikt omställningsstöd införs för taxinäringen. Genom att ställa upp tydliga krav som företagen måste uppfylla för att kvalificera för stödet kan det bidra till att värna den seriösa delen av branschen och samtidigt bana vägen för en klimat- och miljövänlig omställning. Stödet bör ges som en engångsutbetalning baserad på inrapporterad omsättningen för 2019 jämfört med omsättningen för 2020. Staten betalar 80 procent av den tappade omsättningen. För att kvalificera för stödet måste taxiföretaget ha redovisningscentral som är ansluten till Skatteverket, ha sitt säte och betala skatt i Sverige, vara anslutet till kollektivavtal eller avse att göra det innan den 1 augusti 2021 samt åta sig att ha en bilpark med merparten miljöbilar senast 2026. Endast företag som har haft ett omsättningstapp på 50 procent eller mer kan få stödet.

Stödets storlek baseras på till Skatteverket inrapporterad omsättning. Stödet kan inte kombineras med annat pandemirelaterat stöd. Har man exempelvis fått ersättning för perioden mars-oktober 2020 kan pengar inte sökas för den perioden, men däremot från och med november 2020.

Statens kostnader för stödet är svåra att förutsäga. Dels på grund av den osäkerhet som finns kring taxinäringens omsättningstapp, men också eftersom det är svårt att avgöra hur många företag som lever upp till de krav som ställs upp. Sammantaget beräknar vi att statens kostnader för stödet kommer att uppgå till 3,5 miljarder kronor.

8.13.15 Skydd av de fjällnära skogarna

De svenska fjällnära skogarna är unika och ett av de få intakta skogslandskapen som finns kvar i Europa. Området är i stort sett sammanhängande med stor biologisk mångfald och Naturvårdsverket har i inventering konstaterat att det finns drygt 500 000 hektar produktiv skog, utöver de redan skyddade skogarna. För att dessa naturskogar ska kunna bevaras krävs både att statlig utbytesmark finns tillgängligt samt att anslagen ökar så att fler markägare kan få ersättning så att naturreservat kan bildas. För

närvarande ökar ansökningar om att avverka fjällnära skogar kraftigt vilket ökar risken att skyddsvärda skogar avverkas samt att många skogsägare som vill få ersättning för att deras skog formellt skyddas inte får det p.g.a. brist på statliga medel. Regeringen föreslår i vårändringsbudgeten för 2021 att 365 miljoner kronor tillförs Skogsstyrelsen för ersättning till skogsägare som nekas avverkningstillstånd i fjällnära skogar. Vänsterpartiet anser att det är en nödvändig satsning för att åtgärda de mest akuta behoven men det innebär inte någon förstärkning av det långsiktiga skyddet av våra fjällnära skogar.

Vänsterpartiet anser att de stora sammanhängande fjällnära naturskogarna långsiktigt bör skyddas genom formellt skydd. Dessa stora intakta landskap är av stor betydelse för den biologiska mångfalden även ur ett globalt perspektiv och här vilar ett tungt ansvar på Sverige. Genom att med statliga medel skydda dessa områden skapas även goda förutsättningar att utveckla dessa områden för friluftsliv och naturturism, vilket även betänkandet Stärkt äganderätt, flexibla skyddsformer och naturvård i skogen (SOU 2020:73) konstaterar. När ett större område skyddas formellt ges förutsättningar för anläggande av ledssystem, övernattningsstugor, Naturrum och besöksentréer. Besöksnäringen är den snabbast växande näringen i världen och potentialen i framtiden för friluftsliv och naturturism i den fjällnära regionen bedöms som stor. Utredningen bedömer att det finns goda förutsättningar att bevarandet kan få stor betydelse för såväl lokalsamhället, inklusive renskötseln, som besökare samt att det formella skyddet ger möjligheter för statlig satsning till en uppbyggnad av en infrastruktur för rekreation och turism. För att möjliggöra satsningen föreslår utredningen att Naturvårdsverket tilldelas 1 577 miljoner kronor ytterligare per år under åren 2022-2027 för intrångsersättning, köpeskilling och statsbidrag för att finansiera skydd av skog. Vänsterpartiet föreslår att denna stora satsning på att investera i ett av Europas ännu intakta naturområden inleds skyndsamt genom att tillföra 800 miljoner kronor till anslag 1:1.

8.14 Satsningar på landsbygden

Vänsterpartiet vill skapa förutsättningar för att alla ska ha både rätten och möjligheten att bo var man själv önskar i Sverige. Det behövs en övergripande strategi som bygger på långsiktighet, en utvecklad samverkan, ett större regionalt inflytande och ett tydligt ansvar för staten att se till att grundläggande samhällsservice finns i hela landet. Precis som pandemin har påverkat hela samhället har den påverkat landsbygden.

Vänsterpartiet föreslår nu ett antal olika satsningar som på kort och lång sikt kommer förbättra förutsättningarna för att bo och leva på landsbygden.

8.14.1 Stöd för bredband till landsbygden och bredbandsutbyggnad

Vänsterpartiet anser att det är mycket angeläget att den digitala klyftan minskas och att även landsbygden ges digitala förutsättningar för framtida välfärd och stärkt beredskap inte minst i kristider. Vart femte hushåll har i dag bristande bredband. En ökad digitalisering minskar även de fysiska transportbehoven och därmed klimatpåverkan och stärker förutsättningarna för småföretagare utanför våra tätorter. Betydelsen av att ha tillgång till bredband för att kunna arbeta och kommunicera och umgås med vänner och familj har blivit extra tydlig under coronapandemin.

Vänsterpartiet anser att det är oacceptabelt att landsbygdens förutsättningar (som redan före coronakrisen var bristfälliga när det gäller nivån på bredbandsstödet) för framtida välfärd och stärkt beredskap åsidosätts i kristider.

Vänsterpartiet föreslår att 225 miljoner kronor tillförs Post- och telestyrelsen (PTS) för andra halvan av 2021, varav 150 miljoner kronor är stöd till bredbandsinsatser på landsbygden och 75 miljoner kronor för att inrätta ett nytt statligt bredbandsstöd. Syftet med bredbandsstödet är att verka för snabbt bredband i hela Sverige, särskilt i mer glest befolkade områden.

Det ingår i uppdraget att främja att bredbandsstödet får spridning till alla landsdelar. PTS ska hantera bredbandsstödet så att det ger så god tillgång till snabbt bredband som möjligt, samtidigt som stödet ska ges med geografisk spridning och till glest befolkade områden. Genom att tillföra ytterligare 75 miljoner kronor är det möjligt att öka takten för att uppnå målet med stödet. Vänsterpartiet föreslår därmed satsning för utökad bredbandsutbyggnad med sammanlagt 225 miljoner kronor under 2021.

8.14.2 Ge personalen chans att rädda nedläggningshotade företag

Företag i varierande storlek hotas av den kris som uppkommit i samband med spridningen av coronaviruset. Många företag kommer att läggas ned och verksamheter kommer att försvinna. När detta händer borde möjligheterna för personalen att ta över företaget innan det läggs ned utökas. Det skulle göra att antalet personalägda företag skulle ha möjlighet att öka under perioden och det ger en chans för folk som i dag är varslade att kunna fortsätta jobba. Genom att ge det statliga företaget Almi pengar att utfärda lån till sådana processer efter genomgång av affärsplanen för det kooperativa företaget skulle därför fler anställda själva kunna rädda sina jobb.

Vänsterpartiet föreslår därför att Almi ska ges ett tillskott på 100 miljoner kronor för att lösa underskott och lån vid övertagande av företag och omstrukturering till personalägt. Stödet ska vara tvådelat, ett rent stöd för att omstrukturera och göra ordentliga affärsplaner för att säkerställa att övertagandet är hållbart och en andra del som är ett lån utifall att kapitalinsats behövs vid övertagandet, t.ex. om företaget ska tas över av en stiftelse, vilket är vanligt i de här fallen.

I förslaget ingår också att Almi får resurser för en utbildningsinsats riktad mot dessa grupper. Syftet med utbildningsinsatsen är att ge den personal som vill ta över företaget de arbetar på reella förutsättningar att kunna och lyckas med att driva företag.

8.14.3 Fler arbetstillfällen genom stöd till vidareförädlingsprocessen

Industrirådet slår i sin rapport ”Industrin och pandemin” fast att näringslivets förädlingsvärde rasade med 9,8 procent under det andra kvartalet 2020. Industrirådet fastslår även att vissa branscher drabbats mer än andra, såsom motorfordonsindustrin och tillverkningsindustrin medan andra klarar sig bättre, såsom livsmedelsindustrin och läkemedelsindustrin. Industrin efterfrågar nu framför allt en tydlighet i stödparaten där stödets längd och avslutande är det mest kritiska för att klara pandemin. Samtidigt, menar industrirådet, går det att göra mer. Cirka 80 procent av de tillfrågade företagen är positiva till att jobba med utvecklingsinsatser i företagen såsom kompetens och digitalisering.

Att ge företag möjlighet att ta fler steg i sin förädlingsprocess fram till slutgiltig produkt skulle kunna innebära utvecklingsmöjligheter och blir en satsning på de små och medelstora industrierna som i dag är de som genererar flest jobb, speciellt på landsbygden. Det skulle kunna innebära t.ex. att ett företag skulle få anledning att vidareutbilda eller nyanställa för att helt enkelt utöka sin produktionskedja. I stället för att pandemin enbart ska innebära att företag tvingas skära ner på verksamhet skulle stöd för utvecklad vidareförädling öppna möjligheter till att utveckla sin verksamhet och vidareutbilda sin personal.

Vänsterpartiet föreslår därför ett tvådelat stöd på sammanlagt 500 miljoner kronor där företag kan få hjälp att finansiera 50 procent av sin investering i att ta nya steg i produktionskedjan. Stödet delas i två lika stora delar på 250 miljoner kronor vardera där den ena utgörs av bidrag och den andra av tillgång till statliga garantier för räntenivåer för att genom lån kunna göra investeringen.

Kraven att få tillgång bör vara att man ska kunna påvisa en utökad förädlingsgrad och att fler arbetstillfällen kommer att skapas genom investeringen. Investeringen ska

också kunna påvisas leda till mindre utsläpp i den totala livscykeln för produktionen i jämförelse om investeringen inte hade gjorts.

8.14.4 Stöd för lanthandeln/gränshandeln

Lanthandeln är en bärande del av många mindre orters överlevnad. De som bor på landet ska inte behöva åka flera mil för att få tag i livsmedel och annan service. Lanthandeln har en nyckelfunktion för bygdernas attraktivitet och utveckling. Förutom att tillgängliggöra livsmedel är lanthandeln ofta en servicehubb som tillhandahåller andra varor och tjänster såsom apotek, postuthämtning och systembolag.

Stora delar av handeln i glesbygd och på landsbygd stöder sig på den gränshandel som sker från bl.a. Norge och Finland där besökare från dessa länder står för upp till 90 procent av kundunderlaget på vissa orter. En stor del av den försäljningen sker för många under påskveckorna. Dessa inkomster gör att man kan erbjuda både arbetstillfällen och service till de här orternas befolkning och har därför i många fall en avgörande betydelse för bygden.

Dessa handlare har drabbats hårt av coronakrisen och dess konsekvenser. Många småbutiker i glesbygd tappar kunder när samhället och gränser stängs, samtidigt som man har mindre marginaler, vilket gör att en månad utan kunder riskerar hela butikens existens. I vissa fall har hela den inkomstökning som påskhelgen brukar ge gått förlorad. Man behöver därför på många håll ha akut hjälp tills den vanliga handeln åter kan upptas efter krisen.

Vänsterpartiet vill stärka den lokala kommersiella servicen på landsbygden och föreslår därför en höjning av det särskilda driftsstödet i utsatta och sårbara områden. Vänsterpartiet vill utöka stödet med 30 miljoner kronor för att möta de underskott och bortfall av kunder som många butiker nu har. Utöver det bör stödet delas ut oftare för att snabbt kunna möta det akuta läge vi nu ser. Stödet bör delas ut upp till tre gånger per år under 2021 för att snabbt kunna komma de aktuella butikerna till handa. Utöver det vill vi även tillfälligt göra justeringar av kraven för att kunna ta del av detta stöd genom att höja nettoomsättningsgränsen från 11 miljoner kronor till 20 miljoner kronor samt minska kravet på 1 000 olika varor till 500 olika varor.

Lanthandlarna fungerar i många fall som servicepunkter och har förutom handel även ofta apotekstjänster, posttjänster och andra tjänster knutna till sig. Att stärka möjligheten för dem att dela ut varor via hemkörning spelar stor roll både för att butikerna ska kunna nå ut med sina tjänster och framför allt för dem som inte kan besöka handeln för att de exempelvis tillhör en riskgrupp. Som ett komplement till det

redan befintliga hemsändningsbidraget tillför Vänsterpartiet 20 miljoner kronor till ett hemkörningsstöd. Stödet beräknas räcka de närmaste månaderna, och om ytterligare behov uppkommer eller ytterligare medel behövs är vi beredda att se över det då. Redan i dag finns ett hemkörningsbidrag, men Vänsterpartiet anser att det finns behov av ett kompletterande stöd för att möjliggöra hemkörning till en bredare grupp personer och där det är mer flexibelt och enkelt för butikerna att få stöd för utkörning.

8.14.5 Stöd till lokalt näringsliv

Innan pandemin visade forskning på att handeln minskat i 130 av Sveriges 290 kommuner och 26 av 30 kommuner av de som haft sämst handelsutveckling var landsbygdskommuner. Man kunde påvisa att avfolkning och minskad handel var två processer som ofta sker parallellt men som också skor sig på varandra. Alltså kan bibehållen handel hjälpa till med att skydda mot avfolkning. Pandemin har slagit mot handeln på olika sätt, delvis genom en minskad turism och vilja att vistas i affärer men också genom att online-handeln har ökat då våra digitala vanor har förändrats i och med restriktionerna.

Det finns i dag ett antal riktade stöd till handeln i mindre och utsatta kommuner. Det finns dock inget stöd där kommunerna själva får bestämma upplägg och själva får avgöra vilka behov som finns för att stärka det lokala näringslivet. Vänsterpartiet vill nu täcka delar av det tomrummet. I efterspelet av pandemin kommer nya problem att uppstå och de som har blivit hårt drabbade av pandemin kommer även fortsättningsvis kräva hjälp. Det kan handla om lokal handel som tvingats slå igen och lokaler som därmed blivit tomma eller investeringar som inte har varit möjliga att göra under pandemin.

För många mindre kommuner har det redan varit tufft att hålla sin stadskärna levande, pandemin har gjort detta ännu svårare då ännu fler har varit tvungna att slå igen sin verksamhet. Vänsterpartiet menar att det behövs riktade insatser och större utrymme för varje kommun att själva avgöra vad som behövs göras för att ge den lokala handeln bättre förutsättningar. Vi föreslår därför ett stöd där varje kommun i stödområde A och B tilldelas 2 miljoner kronor. Detta stöd kan t.ex. användas till att stötta arbetet med lokalproducerat i kommunen, göra hyressubventioner för affärslokaler, lokala satsningar, studier om förutsättning för kommunens handel eller nya investeringar. Vi menar att ett sådant stöd skulle innebära att kommunerna får en chans att ta steg framåt i det svåra läge pandemin orsakat. Satsningen omfattar 80 kommuner och kostar därmed staten 160 miljoner kronor.

9 Bilaga 1

Tabell 1 Vänsterpartiets satsningar i vårbudgeten 2021

Avvikelse mot regeringen, miljoner kronor

	2021
Börja rusta upp äldreomsorgen	2 000
Frivilligt med delade turer – betalt hela dagen	300
Bättre arbetsvillkor i hälso- och sjukvården	2 000
Extra semesterlön för anställda inom vården och äldreomsorgen	5 000
Kvinnojourerna	50
Ökad socialtjänstens närvaro i skolan	500
Studier unga	2 200
Fritid för barn och unga	500
Extra utbetalning till pensionärer, sjuka och arbetslösa	1 011
Extra utbetalning av flerbarnstillägg	450
Skuldavskrivning för studenter som drabbats av pandemin	3 200
Tillägg till studentkårerna	30
Stärk doktorandernas arbetsmiljö	150
Additionellt coronabistånd	1 000
TBE-vaccin	500
Pneumokockvaccin	45
Höj bostadstillägget i sjuk- och aktivitetsersättningen	250
Pausade bedömningar i sjukförsäkringen	300
Starkare skydd för behovsanställda	65
Arbetsförmedlingens förvaltningsanslag	500
Arbetsmarknadspolitiska program och insatser	1 500
Kristöd folkhögskolan	100
Kristöd friluftslivet	150
Kristöd föreningslokaler	50
Hemslöjden	1
Statlig hyresfond	500
Stimulans för fler hyresrätter nu	1 000
Öka takten för utbyggnad av laddinfrastruktur för elbilar	300
Verkställ planer för ett fossilfritt Sverige	1 000
Tidigarelägga investeringar i Inlandsbanan	200
Tidigarelägg järnvägsunderhåll	750
Anslagsstöd till sjöfartfartsverket	600
Slopad banavgift för tåg företagen under 2021	2 020
Stöd till kollektivtrafiken	3 000
Utbildningssatsning järnväg	60
Höjd elbusspremie	500

Flexibel investeringspott för hållbara godstransportlösningar	50
Statlig finansiering av ERTMS-ombordutrustning	125
Öka investeringarna i nattågsfordon	206
Statligt solcellsstöd	40
Coronastöd till taxi	3 500
Skydd av de fjällnära skogarna	800
Stöd för bredband till landsbygden och bredbandsutbyggnad	225
Ge personalen chans att rädda nedläggningshotade företag	100
Fler arbetstillfällen genom stöd till vidareförädlingsprocessen	250
Stöd för lanthandeln/gränshandeln	50
Stöd till lokalt näringsliv	160
Totalt	37 288

Nooshi Dadgostar (V)

Hanna Gunnarsson (V)

Tony Haddou (V)

Maj Karlsson (V)

Karin Rågsjö (V)

Håkan Svenneling (V)

Jessica Wetterling (V)

Ulla Andersson (V)